

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ.

Редакторъ ДНТ. БОРЛАКОВЪ.

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Отъ теорията за практиката.

1. Ив. Сарафовъ. — Нови педагогически вѣяния.
2. * * * — Методътъ на д-ръ Декроли.
3. Ив. Петковъ — Форми на детскитѣ съчинения.
4. Ат. П. Чешмеджиевъ — Чертежътъ и рисунката
при ржната работа.
5. Маринъ Граматиковъ — Училищна баня.

II. Изъ практиката за практиката.

1. Н. Г. Попова. — Мамо, де си?
2. Д. Правдолюбовъ — Ти, учителко мила!
3. Ив. Минчевъ — Какъ посрещнахме пролѣтта.
4. Ив. Петковъ — Седѣнка.
5. Ив. Георгиевъ — Два урока въ слѣти отдѣления.
6. Ат. Тодоровъ — Лаленце, Пѣсанъ на земледѣльца,
Цѣтъ и младостъ, Две пролѣти,
Български езикъ.

III. Книгописъ

Редакция и администрация :

В а р н а,
ул. Кр. Мирски, 14.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

СПИСАНИЕ ЗА ОСНОВНИ УЧИТЕЛИ.

Редакторъ ДНТ. БОРЛАКОВЪ.

Ив. Сарафовъ.

НОВИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ ВЪЯНИЯ.

Знайна и често повтаряна истина е, че училището е създадено за живота, а не животътъ — за училището. Следователно, уредбата и организацията на всѣко училище трѣбва да отговаря на уредбата и организацията на обществото, отъ което изхожда. И ако искаме училището да успѣва, то трѣбва да почива на здравитѣ принципи на науката, респ. педагогиката и психологията. Въ училището трѣбва да вѣе духъ на другарство, взаимна търпимостъ и отстъпчивостъ; отношенията между ученици и учители да сж въ най-добрата смисълъ на думата приятелски; да нѣма груби обноски, но да не се отива и до свобода; между учители и училищни власти да съществуватъ най-коректни отношения; обществото да вижда въ ученицитѣ свои по-малки братя и приемници на най-хубавото и най-свѣтлото въ проявитѣ на по-възрастнитѣ свои членове, а въ учителитѣ — посрѣдници и предаватели на свѣтлитѣ и благородни традиции отъ миналото и настоящето на бждещето. Затова виждаме въ последно време да се обръща голѣмо внимание на родителско-учителскитѣ дружби, особено въ англосансонскитѣ страни: възлагатъ имъ се нови и обширни задачи, напр., за изследванията на детската психика, изборъ на бждеща професия, за организацията и дисциплината въ училищата, за всестранната и солидна подготовка на учителя, за извънкласната свободна дейностъ на ученицитѣ и разумното ѣ използване и мн. др.

Все тамъ виждаме да се правятъ опити за реформиране на училищата въ духа на най-новитѣ педагогически и психологически изследвания. Наистина, подобни опити не липсватъ и въ други страни, като Франция — свободната училищна община (Кошеръ) на Себастианъ Фор, на Демолень и др., въ

Италия новото училище на г-жа Монтесори, въ Белгия — на Декроли, но все пак голѣмъ интересъ въ възпитателнитѣ кръгове будятъ новитѣ опитни училища въ Германия и Съединенитѣ държави — ковачници на нови педагогически въяния, обещаващи пълненъ разцвѣтъ на бъдещата училищна система.

Главнитѣ теми на Всесвѣтската конференция за ново възпитание въ Хелзинфоръ, Дания, миналото лѣто бѣха новата психология и учебния планъ. На нея реферираха най-виднитѣ представители на новото възпитание отъ Англия, Съедин. държави, Германия, Франция, Швейцария, Австрия, Белгия, Дания, Полша, Индия. Възпитанието издига днесъ нови идеали, дава нови насоки, които трѣбва да легнатъ въ уредбата на новитѣ училища. Но това е невъзможно да се осъществи въ кратко време. Смѣлитѣ пионери работятъ съ изумителна преданостъ, коватъ новитѣ методи, възпитаватъ питомцитѣ си въ новъ духъ на сътрудничество и човѣшко опознаване, и тѣхнитѣ училища представляватъ нѣщо като оазиси въ пустинята, където всички интересувачи се ще намѣрятъ мѣсто за почивка, отдохъ, съживяване и опрѣсняване на своитѣ стари идеи. Всички, които се опитватъ да реализиратъ новитѣ идеали въ възпитанието, се събраха на тази конференция, за да размѣнятъ идеи и засилятъ връзкитѣ, които свързватъ пионеритѣ на възпитанието по цѣль свѣтъ.

Освенъ рефератитѣ отъ бележити психолози и педагози, имало е и учебни курсове, напр., по следнитѣ въпроси: учебниятъ планъ, психология на новото възпитание, възпитание по планомѣрно изработена дейностъ, философия на новото възпитание, „новото училище“ на практика, детето и изкуството, детето и религията, обучението на учителя, индивидуална и типова психология, Далтонския планъ, Декролиевъ методъ, техниката въ училището на Винетка, възрастнитѣ въ тѣхнитѣ отношения къмъ прогресивното възпитание въ училищата, международното възпитание и мн. др.

Отъ друга страна възбуди голѣмъ интересъ и конгресътъ на Свѣтовната федерация на възпитателнитѣ съюзи въ Женева въ края на юлий и началото на августъ м. г. Свѣтовната федерация на възпитателнитѣ съюзи е организация, която обединява педагогическитѣ сили на цѣль свѣтъ, свързва авторитетитѣ на всички страни съ взаимни сношения. Тя цели не само обединението на педагогичната мисль въ 63 независими държави, но иска сжщо така да намѣри общитѣ елементи на възпитанието, за да могатъ тѣ да служатъ за доброто на всички държави. Следователно, тя е движение на грандиозно сътрудничество, основаващо се на убеждението, че бъдещето зависи отъ възпитанието на настоящитѣ поколения.

Въ края на Свѣтовната война навсѣкжде се почувствува нуждата да се намѣри поле за дейностъ, на което народитѣ

да могат да се сближават — поле, което да е далеч от деликатните политически, икономически и религиозни въпроси, Тръбваше да се съгласят да търсят сръдство за унищожение на умразата между хората и замънянето ѝ съ духъ на съгласие, добра воля и справедливостъ.

Националният възпитателенъ съюзъ въ Съединенитъ държави вѣрва, че възпитанието е съзидателна сила, която на първо мѣсто би могла да служи за осигуряване напредъка на цивилизацията. Затова той упълномощи своя комитетъ за чуждестранни сношения да изработи програма за свѣтовенъ конгресъ по възпитателни проблеми. Въ много държави това предложение се е посрещнало съ ентузиазъмъ, и първиятъ конгресъ, състоялъ се въ Санъ-Франциско презъ юлий 1923 г., е билъ посетенъ отъ около 600 делегати отъ 60 различни страни. Дори нѣколко правителства сж изпратили официални делегации. Отъ тогава било решено конгреситъ да ставатъ презъ всѣки две години — свикани сж досега вече два конгреса — въ Единбургъ презъ 1925 год. и въ Торонто презъ 1927 год., посетенъ отъ 6000 души, а презъ минало лѣто въ Женева, който биде посетенъ отъ 5000 възпитатели.

Единъ отъ най-важнитъ резултати на конгреса въ Санъ-Франциско е създаването на постоянна организация, а именно: Свѣтовната федерация на възпитателнитъ съюзи, чиито главни цели сж следнитъ:

Създаване на приятелски, добри и довѣрчиви отношения между народитъ.

Създаване на пълна свобода въ правата и привилегиитъ на всички държави, на която и раса и религия да принадлежатъ.

Симпатично възприемане на голѣмитъ дѣла и творения на членове отъ другитъ народи и раси.

Осигуряване на по-точна информация и по-обективно представяне на фактитъ чрезъ учебницитъ и другитъ сръдства на обучението.

Възбуждане и развитие духа на международния мораль въ сърдцата на младитъ поколѣния.

Но главно: въ всички училища на свѣта да се обръща внимание въ единността, която образува цѣлото човѣчество, за да се покаже по-ясно безсмислието на войната; да се подпомага и подтиква дейността за миръ, която да се основава на истинския патриотизъмъ, който проповѣдва обичъ къмъ собствената родина, но не и умраза срещу другитъ страни и народи.

Женевскиятъ конгресъ биде уреденъ по напълно международенъ планъ и бѣ твърде интересенъ за педагозитъ отъ всички страни. Разбира се, че огромната работа на конгреса е била раздѣлена на различни секции. Освенъ заседанията на различнитъ секции, въ които сж били представени и раз-

гледани рефератитѣ по съответнитѣ педагогически отдѣли, състояли сж се и нѣколко общи събрания, обединяващи различнитѣ секции, въ които конгресиститѣ сж имали случая да чуятъ бележититѣ оратори по проблеми, всемирно известни.

Ето какви сж били сформираниитѣ секции:

1. Учителски и родителски дружби. Новиятъ международенъ съюзъ „Home and School“ (Семейство и училище).

2. Възпитание и здраве.

3. Практично възпитание (Въ различие отъ професионалното възпитание).

4. Учителскитѣ съюзи и училищната администрация отъ международна гледна точка.

5. Международното сътрудничество и добра воля (Общи въпроси).

6. Сжщо (Подготовка на учителството).

7. Какъ може да бжде въведенъ въ училищата духътъ на международно сътрудничество и разбирателство (Програма на Обществото на народитѣ).

8. Трудно възпитаваното дете.

9. Селскиятъ животъ и възпитанието.

10. Възпитание на децата въ предучилищната възраст.

11. Отношения между училището и обществото.

12. Възпитание, печатъ и публика.

13. Международното състояние на библиотечнитѣ работи.

14. Отъ училището къмъ работилницата (Програма на Международното бюро на труда).

Работата на различнитѣ секции е била илюстрирана съ изложби. Били сж представени училищни филми.

Една тежка задача, която се възлага на новото училище при възпитанието на младитѣ поколения, е възпитанието въ духа на мира. Въ това направление се зароботи особно следъ голѣмата европейска война, която донесе само разрушения, смъртъ, израждане, нравствена поквара, падения, и то по внушение на Обществото на народитѣ съ неговата възпитателна секция — Международното бюро за възпитание, което и свика специална конференция за „Миръ чрезъ училището“ въ Прага презъ 1927 год.

Въпросътъ за мирното превъзпитание се повдига и отъ други национални и международни учителски организации, защото, наистина, наблюдавайки свѣтовното положение и главно международното положение на Европа, човѣкъ, действително, дохожда до убеждението, че „има нѣщо гнило въ Дания“, има нѣщо разочароващо и отчайващо. Човѣкъ, който по природа си е песимистъ, може да тържествува въ песимистичнитѣ си идеи, до каквото заключение дохожда и бележитиятъ германски мислителъ Шпенглеръ, който намира, че европейската култура залѣзва, е въ упадѣкъ, дори европейскитѣ свѣтъ е вече назрѣлъ за окончателно погубване,

поради най-различни и многобройни причини. Но докато свѣтъ свѣтува и докато има хора съ твърди воли, подобни песимистични констатации не могат да се оправдаятъ, защото може да се противостои и да не се отстъпва и на най-големите трудности, още повече че съществуватъ идеи, които даватъ нови тласъци въ човѣшкото развитие.

Проблемътъ за мира се разглежда въ миналогодишните национални конгреси на всички учителски съюзи — членове на Международната федерация на учителските съюзи. Училището е въ услуга на международното помирение, разбирателство и побратимяване — каква грандиозна задача, каква благородно поприще, какви възвишени стремежи въ едно време, когато свѣтътъ усилено се готви за нова и по-страшна война — въздушна и химическа — за разорение на всичко ценно, останало следъ страшната Свѣтвна война! Все по-силно се чуватъ позивите за миръ, за Европейски с единени държави. Кой ще излъзе по-силенъ — дали духътъ на разорението и взаимното изстребление, или духътъ на мирното строителство и международно разбирателство, — най-добре ще покаже бъдещето. Въ всѣки случай учителятъ и училището правятъ всичко възможно за победата на мира. Дали въ края на крайщата тѣ сж последните, които ще кажатъ своята решителна дума? За насъ сж важни тукъ волята и желанието за работа въ духа на мирното строителство.

И като срѣдство за създаване духъ на мирно строителство и международно разбирателство, учителските организации и международни съюзи намиратъ промѣната на учебната материя по нѣкои предмети — напр., история, география, морални науки, езикознание и др.

Френскиятъ, германскиятъ, английскиятъ и др. учителски съюзи се занимаха въ своите конгреси съ въпроса за учебниците по история и намѣриха, че тѣ трѣбва да избѣгватъ създаването на шовинистични и милитаристични настроения въ младите поколения, а да създаватъ духъ на международна търпимостъ и разрешаване по миренъ начинъ чрезъ арбитражни сѣдилища и чрезъ Обществото на народите на възникналите конфликти и спорове между народите. Това ще се постигне, като се направи коренна ревизия на учебниците по история и като се напишатъ нови такива въ международенъ духъ. Но, разбира се, че това не е така лесно осъществимо, като се знаятъ предварително спънките, които биха се срещнали при подобна една дейностъ въ различните страни и като се знае лицемерieto на всички. На международни конференции се говори за разоржаването отъ официалните пратеници на държавите, а същевременно се правятъ поръчки за нови и много по-страшни въоръжения. Следва се старата римска максима: „Ако искашъ миръ, готви се за война“.

Отъ друга страна новата дидактика въздига въ послед-

ното време принципа за самодейност у ученицитѣ. Говори се сѣщо така за обучение по комплекси. Прави се всичко възможно, щото ученикътъ отъ ранна възраст да взима живо участие въ обучението, както и въ организацията и уредбата на училищната община съ нейнитѣ поддѣления — библиотеката, читални, трапезарии, градини, работилници и пр. Учителътъ само напѣтва и не се вижда почти. То се знае, че подобна работа изисква напълно подготвенъ учителъ съ все-странна култура.

Като плодъ на тази самодейност у ученицитѣ, се препорѣчва особено много и междушколската кореспонденция. При нея ученицитѣ развиватъ теми отъ най-разнообразно естество, които, за да го подготвятъ добре, трѣбва усилено да работятъ, да ровятъ и претърсватъ библиотекитѣ, да коментиратъ, да преработватъ, да допълнятъ, а всичко това е само отъ полза за тѣхъ: развива самостоятелностъ и самонадеяностъ, та, когато ученикътъ влѣзе въ живота, да се надѣе само на собственитѣ си сили, да се чувства напълно ориентиранъ, да не се колебае и страхува отъ изненадитѣ на живота. При приготвянето на албуми, украшения, различни детски и ученически изработки, у тѣхъ се развиватъ наклонноститѣ къмъ разнитѣ видове изкуства и къмъ техниката.

Съ една дума, училището трѣбва да развива у своитѣ питомци самостоятелностъ, граждански добродетели — искреностъ, правдивостъ, взаимопомощъ, трезвеностъ, трудолюбие — въобще всички положителни качества на човѣшкия характеръ, да приучва къмъ звученъ и чистъ литературенъ говоръ, та да могатъ свободно и непринудено да казватъ и предаватъ хубавитѣ моменти отъ живота. Злината, коварството, подлостта, интригата и клюката да нѣматъ достѣпъ въ свѣтлитѣ зали на училището. Това сѣж пожелания, които биха могли да се осъществятъ, ако и самото общество подпомага работата на училището. А това се постига само съ непрекъснатата дългосгодишна дейностъ и сътрудничество на всички фактори.

МЕТОДЪТЪ НА Д-РЪ ДЕКРОЛИ.

Д-ръ Декроли е единъ отъ пионеритѣ на новото възпитание. Огначало той се занимаваше съ анормалнитѣ деца. Въ 1901 г. откри за тѣхъ особенъ възпитателенъ институтъ, въ който по-късно се създаде методътъ, носящъ неговото име.

Въ 1907 г. група родители, заинтересувани отъ постиженията съ анормалнитѣ, пожелали да осигурятъ по-добро възпитание за децата си. По тѣхно искане д-ръ Декроли основа „училище за живота чрезъ живота“ (*l'école pour la vie par la vie*) — знаменитото училище на ул. Ермитажъ (Брюкселъ). Следъ

нѣколко месеца то се настани въ крайнинитѣ на гората при Камбъръ въ красивъ гористъ чифликъ, който дружеството, основано за издрѣжка на училището, откупи.

Въ това училище, заобиколенъ отъ ценни сътруднички — госпожицитѣ : Дегантъ, Монтшампъ, Дешампъ и Хамаидъ — д-ръ Декроли лека-полека създаде нова, съ висока стойностъ педагогика.

Нейнитѣ принципи той изложи предъ конгреса за *новото възпитание* въ Кале презъ 1921 год.

Ето сжчината имъ :

1. Училището да се настани срѣдъ природата, за да могатъ децата да наблюдаватъ всѣки день природнитѣ явления, проявитѣ въ живота на живитѣ твари изобщо и на хората частно, тѣхнитѣ усилия да се нагодятъ къмъ необходимитѣ имъ условия за сжществуване.

2. Съвмѣстно възпитание на момчета и момичета.

3. Вътрешна уредба на отдѣленията, която улеснява общата работа и дейността на ученицитѣ : отдѣления-работилници, а не отдѣления за слушане.

4. Въ всѣко отдѣление по 25 деца на еднаква възраст и съ еднаква подготовка.

5. Сътрудничество съ семейството.

6. Управление чрезъ възпитателна дисциплина.

7. Колективенъ трудъ чрезъ сътрудничество между ученицитѣ, личенъ трудъ чрезъ индивидуална дейностъ.

Тѣзи общи изисквания сж съобразни съ даннитѣ на детската психология и се поддържатъ отъ всички реформатори-педагози.

Декроли нападна силно и успѣшно две крепости на старото училище : учебния методъ и учебната програма. И въ тия две области той се прояви като гениаленъ обновителъ.

Най-напредъ за метода. Лесно е да се характеризиратъ нашитѣ учебни методи : учителтъ говори, ученикътъ слуша ; учителтъ действава, ученикътъ само възприема. Това е първата имъ основна грѣшка. Тѣ не държатъ никаква смѣтка за природата на детето и неговитѣ нужди. Като се заставя да работи така, неизбѣжно у детето се предизвикватъ противодействия за отбрана, които ние погрѣшно смѣтаме, като леностъ, невнимание, недисциплинираностъ и пр.

Друга грѣшка се крие въ обстоятелството, че се натрапватъ на децата ония класификации, които нашиятъ умъ на възрастни е установилъ, за да подредимъ знанията си. Още отъ тукъ трѣгваме въ кривъ пѣтъ. Ние си представяме детския мозъкъ споредъ образа на нашия, безъ да съзираме, че между единия и другия има количествена разлика. А цѣлата детска психология непрестанно все повече и повече потвърждава истината, че детето коренно се различава отъ възрастния. Коего подхожда за възрастния, не подхожда за детето.

Ние върваме, че му помагаме да усвои лесно знанията, като му натрапваме оная тяхна класификация, с която сме свикнали. Във същност, обаче, чрез нея съвместуваме да се разпокъсва съзнанието му. Единъ примѣръ: въ първия предобѣденъ часъ децата иматъ смѣтане и пресмѣтатъ лихвитѣ отъ нѣкакъвъ капиталъ, презъ втория имъ диктуваме описание за залѣза на слънцето, а презъ третия — беседваме за Канада или за Хенрихъ IV! Трѣбва да се убедимъ, че за детето (до 10-та или 12-та година) не значатъ нищо наименованията: правописание, аритметика, история и др.

Детето, по поводъ на нѣкакъвъ предметъ или нѣкакво дѣло, си поставя редица различни въпроси и проявява известни интереси. Щомъ интересътъ му се събуди, то се стреми да отговори на въпроситѣ, които си поставя, и започва да събира потребнитѣ знания. Предметътъ на неговото изследване става центъръ на знанията му, къмъ който насочва всичкитѣ си усилия. Трѣбва, следователно, да се отхвърли обучението по отдѣлни, несвързани по между си предмети и да се замѣсти съ *цѣлостно обучение*, *Gesamtunterricht*, както го наричатъ австрийцитѣ и германцитѣ, което Декроли, преди тѣхъ, нарече обучение по *центрове на интересъ*.

Цѣлостното обучение отхвърля седмичнитѣ разпредѣления на учебнитѣ часове, съ които се опредѣля началото и края на всѣки урокъ: то се съобразява само съ психологическата необходимостъ. Заинтересуватъ ли се ученицитѣ отъ нѣкакъвъ въпросъ, ще ги потикнемъ да се вдѣлбочатъ въ него и да го изследватъ отъ различни гледища, защото, докато има интересъ, ще има и драговолни усилия, много плодосни отъ ония, които обикновено имъ натрапваме.

Този е основниятъ принципъ на цѣлостното обучение, пръвъ защитникъ на което стана Декроли. То отхвърля досегашнитѣ седмични разпредѣления на часоветѣ и налага новъ начинъ за работа, различенъ отъ оня, който познаваме.

Тукъ нѣма вече учителъ, който *преподава*, и ученици, които *слушатъ*: отдѣлението е *трудова общество*, въ което всѣки влага своитѣ лични усилия, своитѣ издирвания, своя камъкъ въ общата постройка.

Трѣбва да забележимъ преди всичко, че не може да става и дума за съревнование между ученицитѣ, което постоянно опълчва другарь срещу другарь . . . Индивидуалистичното и егоистично схващане, споредъ което още се смѣта, че е грѣшка, ученикътъ да помага на своя съседъ, се замѣстя съ друго много по-нравствено разбиране: съ онава за другарската взаимопомощъ, изградена върху постоянно сътрудничество. Индивидътъ, който работи само за себе си, отстъпва мѣстото си на *групата*, чиито членове си помагатъ взаимно и съ дѣлата си осъществяватъ истината, изразена въ френската поговорка: „Съединението прави силата“.

Методът на „центроветъ на интересъ“ е методъ и за обучение, и за възпитание. Той подпомага самодейността на съзнанието, развива способноститъ, потиква индивида да си създаде методъ за работа, които най-добре съответствува на неговитъ наклоности. Това е за обучението. Отъ възпитателно гледище, той развива чувство на отговорност: ако нѣкои не изпълни своята длъжностъ или възложената му работа, цѣлата група страда! Той посочва на ученицитъ благоденствията на солидарността и развива алтруизма: той е методъ и за индивидуално и за обществено възпитание.

Програма.

Всички учители сж недоволни отъ програмитъ. Педагогическитъ списания сж пълни съ протести срещу тѣхъ. И въпрѣки това, всѣка тѣхна промѣна носи ново бреме отъ излишенъ материалъ. Декроли укорява учебнитъ програми, че не държатъ смѣтка за интереситъ на детето и за неговото развитие. Съ изискванията си тѣ надхвърлятъ аперцептивнитъ му способности. И тукъ още възрастниятъ се мами. Той установява предварително (а priori) това, що децата *трѣбва* да знаятъ, безъ да се е погрижилъ да узнае по-рано, какво *могатъ* да усвоятъ тѣ. Лошитъ последици отъ това се знаятъ, та нѣма нужда да се спираме върху тѣхъ.

Критиката на д-ръ Декроли не е само отрицателна: той не посочва само грѣшкитъ, но посочва и срѣдствата за лѣкуването имъ—своята програма за асоциацията на идеитъ.

Ние видѣхме, че, за да се приспособи къмъ детския умственъ механизъмъ, обучението трѣбва да бѣде *цѣлостно*. Ала само това не е достатъчно. И друго условие трѣбва да е на лице: *трѣбва предметитъ, които ще се изучаватъ, да отговарятъ на детскитъ интереси*. То е спазено въ програмата, стѣкмена отъ Декроли. Споредъ нея, ученикътъ, като изучава своитъ нужди и своята срѣда, трѣбва да придобие познания, които съответствуватъ на умствения му ръстъ.

Детето се учи да познава своитъ жизнени нужди: нуждата да се храни, да се бори противъ лошитъ климатически влияния и да се предпазва отъ тѣхъ, нуждата да се брани отъ врагове и опасности, нуждата да действа и да работи заедно съ себеподобнитъ си.

Паралелно съ това изучаване, детето изучава и срѣдата въ която живѣе, нейното добро или лошо въздействие (детето и семейството, детето и другитъ обществени срѣди: училище, общество; детето и живиятъ свѣтъ: животни, растения; детето и физическия свѣтъ: земя, вода, въздухъ, скали, слънце, месецъ, звезди).

Методътъ и програмата преследватъ една и сѣща цель: да се подготви детето за живота, да опознае това, що Декроли нарича индивидуални функции (да се научи да се само-

владѣе) и обществени функции (да се научи да изпълнява своитѣ обществени длѣжности).

Цѣлата училищна работа се нарежда споредъ ритѣмъ, който се повтаря при всѣка нова тема:

1. *Прѣко свѣтливо наблюдение* и опити.

2. *Косвено наблюдение*: спомени и документи, когато трѣбва да се събератъ сведения за факти или явления, недостѣпни за прѣки наблюдения.

Това Декроли нарича *асоциация*.

3, *Изразяване*: преценка на наблюденията, на направенитѣ опити, на събранитѣ документи.

Наблюдението, асоциацията и изразяването сж три моменти въ образователния процесъ. Преведени на обикновенъ езикъ, тѣ ни посочватъ, какъ методътъ на Декроли може да се приспособи къмъ стария режимъ, или, по-право, какъ може да се нагоди обучението споредъ даннитѣ на психологията.

Наблюдение: предметно учение, естествознание, смѣтане.

Асоциация по време — исторія; асоциация въ пространство — география.

Изразяване: четене, съчинение, правописъ, рисуване, рѣчна работа и др.

Ще пояснимъ съ единъ примѣръ това изложение.

Деца изучаватъ срѣдствата за защита срещу студа и онова, що могатъ да получатъ за нея отъ животнитѣ.

I. Наблюдение:

Какъ се пазятъ животнитѣ, какъ имъ помагаме ние, какъ ни помагатъ тѣ.

а) Какъ се пазятъ животнитѣ:
вцепеняване (жаби),
хранителни запаси (катерица),
отлетяване (ластовица).

б) Какъ имъ помагаме ние:

кошери, обори, кошраи, курници и др.

в) Какъ ни помагатъ — какво ни даватъ тѣ:
вълна, коприна, кожи, медъ.

Когато се бесѣдва върху тия предмети, ще се вмѣкватъ технологически знания и ще правятъ измѣрвания. Напр.: употребата на вълната, коприната, кожата и коженитѣ предмети; измѣрване на облѣклото: тегло, широчина, дължина, дебелина; сравнение на тъканитѣ: изгледъ, повърхнина, тегло.

II. Асоциация:

а) въ пространство: животътъ на ескимоситѣ, храната имъ;

б) по време: зимно облѣкло, колко време може да се носи една дреха.

III. Изразяване:

Упражнения върху качества на платоветъ, на дрехитъ; разпознаване на материята имъ ; сбирки ;

рисуване, моделиране, строежи и др.

Като извършватъ тия различни работи въ връзка съ темитъ, които разглеждатъ, децата опознаватъ действителността. Тъ изучаватъ проявитъ на живота, мърятъ, сравняватъ, преценяватъ.

Несъмнено, училището срѣдъ природата въ това отношение има особени предимства, но и градскитъ училища могатъ лесно да уреждатъ излети и да събиратъ чрезъ наблюдения голѣма частъ отъ погрѣбния учебенъ материалъ.

Въ Брюкселскитъ народни училища, въ които се прилага програмата и метода на Декроли, учебниятъ день е разпредѣленъ така :

Отъ 8 ч. 30 м. до 9 часа : нареждане на учебната стая, възпитателни игри, индивидуални упражнения за механизирание.

Отъ 9 до 10 часа : наблюдения и асоциации, сравнения, измѣрвания, смѣтане, упражнения на сѣтивата, хигиена, правоучение.

Отъ 10 ч. 15 м. до 11 часа : Проверка и запаметяване на резултатитъ отъ наблюденията.

Отъ 1 ч. 30 м. до 2 ч. 30 м. : Стилни упражнения, четене, писане, разказване, пѣние.

Отъ 2 ч. 30 м. до 3 часа : Чужде езикъ.

Отъ 3 до 4 часа : Индивидуална или колективна работа: илюстриране на тетрадки, постройки, изработка на таблици за преговоръ, рѣчна работа, физическо възпитание.

Ето и „центроветъ на интересъ“ презъ първитъ две учебни години :

Първа година.

Септемврий : Детски нужди, детето.

Октомврий — ноемврий : Гладенъ съмъ. Плодове.

Декемврий : Азъ играя. Никулденъ*) и играчкитъ.

Януарий-февруарий : Студено ми е. Облѣкло.

Мартъ-априлъ : Студено ми е. Огънь.

Май : Цвѣтя.

Юний : Азъ работя. Ржце и крака.

Юлий : Слънцето.

*) У французитъ съществува обичай на Никулденъ да се подаряватъ играчки на децата. Б. Р.

Втора година.

Сжщитѣ нужди се изучаватъ посрѣдствомъ следнитѣ „центрове на интересъ“: вода; предпазване отъ студъ; вжглища и дърва; превозни срѣдства.

Всѣки „центъръ на интересъ“ се изследва отъ тритѣ гледища, за които говорихие. Примѣръ: плодове.

I. Наблюдение: Най-познатитѣ плодове: диви и облагородени плодове, прѣсни, сухи, консервирани.

II. Асоциация: Употрѣба на плодоветѣ. Начини за преработка и консервиране — сравнение, групиране, синтеза. Какъ се бератъ, изпращатъ, продаватъ, ядатъ.

Асоциация въ пространството: Отъ де донасятъ плодоветѣ: магазини, пазари, градини. Чужди страни. Превозъ на плодоветѣ.

Асоциация по време: Колко време е потрѣбно за консервиране на плодоветѣ въ училището, за приготвяне на компотъ, за ядене.

III. Измѣрване: Стълбица за сравнение. Брой, форма, цвѣтъ, голѣмина, дебелина, грапавина, вкусъ на различнитѣ плодове.

Какъ се продаватъ, колко струватъ. Различенъ брой при едно и сжщо тегло; различни цени.

Нареждане на плодоветѣ по два, четири, шесть и пр. Купуване плодове отъ пазара съ децата; плащане.

Упражнения въ училището: покупки, продажби, плащания.

IV. Изразяване: а) Абстрактно: 1. Четене — изречения, съ които се резюмира наблюдаваното; написване думи на стенни таблици: игра съ тѣхъ. 2. Писане — преписъ на четени изречения. б) Конкретно: 1. Моделиране — изработка на плодове. 2. Рисуване — ученицитѣ на пазара, плодове, пазаръ, овощна градина. 3. Ръчна работа — изрѣзване отъ хартия, изработка на стенна таблица, въ която се резюмира наблюдаваното, отбелязване на пѣсъкъ изминатия пѣтъ до пазара.

Най-после, нравоучителна беседа: опасности отъ поглъщане на семки и костилки, отъ ядене на зелени плодове, отъ преяждане.

Когато се извършватъ всички тия работи, на ученицитѣ се предоставя най-голѣма свобода, безъ да се нарушава добрия редъ. Обстоятелството, че изискваната работа е интересна, че ученикътъ има възможность да действува и да се сдружава съ другаритѣ си, за да я извърши, създава атмосфера, твърде различна отъ оная въ обикновенитѣ отдѣления (класове).

Наблюдавахъ сжщото нѣщо не само въ Белгия, но и въ Австрия и Германия: проблемата за дисциплината се разрешава лесно, като се приспособяватъ условията на училищния трудъ къмъ детскитѣ нужди и интереси. Това разрешение,

разбира се, ще бжде толкова по-сполучливо, колкото учителът е по-подготвен и колкото по-върно схваща ролята, която му се възлага.

Преди да завърша, трѣбва да отбележа още и голѣма ценност на илюстриранитѣ преговорни таблици, които ученицитѣ съставятъ. Тия таблици сж единъ видъ постоянно видима равномѣтка на детскитѣ усилия. Какъвъ хубавъ и смисленъ прегледъ и колко далечъ сме ние отъ обикновенитѣ „преговори“.

Би трѣбвало да говоря подробно и за постиженията чрезъ разнообразнитѣ и интересни възпитателни игри въ училището на ул. Ермитажъ. Какъ помагатъ тѣ на детето да прилага и усъвършествува знанията си и какъ биха улеснили работата, особено на учителя, който работи въ училище съ слѣти отдѣления! А началното четене, водено по идеозрителния методъ! Какъвъ успѣхъ!

Читателътъ ще ни извини, че не влизаме въ подробности по тия въпроси. Нашата целъ бѣ само да го освѣтлимъ върху метода на Декроли. Ние ще бждемъ доволни, ако тая статия го потикне да изучи подробно бележития методъ.

Нашето заключение ще бжде кжсо.

Относно метода, ние сподѣляме, безъ каквито и да е уговорки теорията на Декроли. Изцѣло възприемане принципа на цѣлостното обучение, чиито приложба въ първоначалното училище ни носи, действително, голѣмъ напредѣкъ.

Относно програмата, безъ да намаляваме съ нѣщо плана на Декроли, мислимъ, че тя, споредъ мѣстноститѣ и обстоятелствата, може да се направи малко по-гъвкава. Едно или друго непредвидено събитие може да стане „центъръ на интересъ“, който предхожда другитѣ „центрове на интересъ“.

Относно възпитателната стойностъ на метода на Декроли (отъ това гледище трѣбва да бжде преценена вѣка педагогическа реформа), ще повторимъ това, съ което започнахме тая статия:

Трѣбва да поздравимъ въ лицето на Декроли единъ гениаленъ педагогъ и да пожелаемъ, примѣрътъ на брюкселскитѣ училища да се последва и отъ други.

Да се приложи методътъ на Декроли, ще рече не само да се осъществи щастлива реформа въ първоначалното образование, но и да се повиши умствения и обществения напредѣкъ. *)

*) Изъ „L'Education“, 1929, кн. 3 (декемврий).

Ив. Петковъ.

ФОРМИ НА ДЕТСКИТЕ СЪЧИНЕНИЯ.

Стилнитѣ упражнения — единъ отъ най-важнитѣ стѣркове на езикознанието — не се водятъ правилно и целесѣобразно въ основното училище. Въ това се убеждаваме, щомъ надникнемъ въ днешната учебна практика. Още въ годишното разпредѣление на мнозина учители се виждатъ безредно нахвърлени правописни упражнения и съчинения отъ всички видове. Въ материалнитѣ книги, дето се записватъ преминатитѣ писмени работи, се срѣща сжщо безсистемно отбелязани преписи, диктовки, съчинения — по планъ, по картинки, по наблюдения, разкази съ свои думи (репродукции), свободни съчинения и т. н. Вземемъ ли пъкъ тетрадкитѣ за писменитѣ работи, които сж огледало не само на учениковата езикова култура, а и на учительовия учебенъ методъ, се вижда все сжщата безсистемность. Това е така и въ долнитѣ и горнитѣ отдѣления на първоначалното училище, та и въ класоветѣ на прогимназията. Навсѣкжде — и въ годишното разпредѣление на учебния материалъ, и въ тетрадкитѣ на ученицитѣ, като оставимъ настрана правописнитѣ упражнения, — се вижда, преди всичко, неправилно и неясно схващане за формитѣ на детскитѣ съчинения.

Въ практиката при стилното обучение днесъ се опредѣлятъ съчиненията ту по източникитѣ, отъ които се черпи материалъ за тѣхъ, ту по степенъта на учительовата намѣса, ту пъкъ по формата имъ. Отъ това произхожда оная бърканица, известна на всички: съчинение по наблюдение, по картина, или по даденъ планъ; „свободно“ съчинение или описание, разказъ и пр. Отъ друга страна, презъ цѣлия курсъ на основното училище не се вижда системность и методичность при обучението въ разнитѣ видове съчинения: съ кои се започва, и при кои, какъ трѣбва да се усвѣршенствува ученика презъ разнитѣ учебни години — това не е ясно.

Правилното и целесѣобразно стилно обучение, което ще постига задачитѣ си, ни налага да си изяснимъ въпроситѣ за формитѣ на детскитѣ съчинения и въ какво система да се минатъ презъ цѣлия курсъ на основното училище. Преди всичко, да видимъ, какво казватъ методицитѣ. Д-ръ Мановъ дѣли писменитѣ упражнения въ съчиняване за първоначалното училище на подражания и свободни съчинения. За да се уведатъ ученицитѣ предимно въ формата, подъ която ще излагатъ мислитѣ си, трѣбва да си послужимъ съ подражателни описания и разкази върху случки и събития, писане писма и др. За тия съчинения ученицитѣ ще даватъ материала въ връзка съ четенето, предметното учение и родинознанието и, по подобие на описания и разкази, четени въ читанката, ще

се съчинява. „Наредъ съ тия подражателни съчинения ученикътъ ще се привиква да излага мислитѣ си въ самостоятелни съчинения, или въ така нареченитѣ свободни съчинения. Формата на свободното съчинение се опредѣля предимно отъ ученика наспроти съдържанието“*). По-нататкъ препоръчватъ се, като начални упражнения въ излагане на мислитѣ, и съчиненията по картинки.

Нека чуемъ, какво казва другъ методикъ. Като разглежда тѣзи въпроси по-подробно и по-обстойно д-ръ П. Цоневъ и като се основава на видни чуждестранни методики, намира, че е по-подходяща следната класификация на съчиненията: описание, разказъ и разсѣждане. „Описанието предполага възприемане и излагане на фактитѣ, разположени въ пространството, при разказа — въ времето, а разсѣждението е изследване. Сравнението и характеристиката — това сж все логични процеси и попадатъ подъ вида на разсѣждението“**).

Въ своята „Методика на първоначалното и прогимназиално образование“ д-ръ Герасковъ сжщо препоръчва като основни видове на съчиненията: описание, повествование и разсѣждане. Той разглежда, обаче, съчинението и отъ гледище, доколко то е самостоятелна работа на ученика — рефератъ, полусамостоятелно и самостоятелно (свободно) съчинение.

Следъ като чуеме мнението на видни наши методики, за насъ ставатъ ясни основнитѣ форми на детскитѣ съчинения. Тѣ сж: *описание, повествование (разказъ) и разсѣждане* (сравнение, характеристика, критика). Покрай тѣхъ ученицитѣ трѣбва да се упражняватъ и въ още единъ видъ съчинения — писма. Всички тия форми на съчиненията трѣбва да легнатъ въ нашата учебна практика не само въ основното, а и въ срѣдното училище.

Между методицитѣ се е водилъ голѣмъ споръ, съ кои съчинения въ коя степенъ на училищна възраст да се почне. Сега, обаче, този въпросъ е изясненъ. Въ първоначалното училище още въ първо отдѣление може да се почне съ основнитѣ форми на съчиненията; въ следващитѣ отдѣления и класове тѣ сжщо ще се застъпятъ. Така ще имаме концентрично нареждане на основнитѣ форми на съчиненията. Тогава въ работата по стилни упражнения на учителъ, който обучава едни и сщи ученици 3—4 години наредъ, като червена нишка ще се вижда нѣпредица при усвояването на тия форми.

Да приемемъ едно такова концентрично нареждане на съчиненията — това още не е достатъчно за учебната практика. Налага се да опредѣлимъ, въ каква степенъ ще бжде застъ-

*) Методика на обучението въ първоначалнитѣ училища отъ Д-ръ Мановъ — стр. 107.

**) Д-ръ П. Цоневъ — Методика на обучението по съчинение въ срѣднитѣ училища, стр. 52.

пенъ всѣки видъ съчинение въ различнитѣ отдѣления и класове.

Днесъ има течение въ полза на свободнитѣ съчинения. Мисли се, изобщо, че е достатъчно да се постави темата, да се дадатъ нѣколко напѣтвания, и съчинението ще бѣде направено отъ ученицитѣ. Чуль съмъ мнозина учители да ми се хвалятъ, че, като дали нѣкоя тема за съчинение, еди-кой си ученикъ чудесно го написалъ. Че 35 — 40 други ученици въ отдѣлението или класа нищо не сж направили — това не смущава колегитѣ! Стилното обучение, обаче, трѣбва да се води тъй, че повечето отъ ученицитѣ не, ами всички ученици да могатъ да напишатъ зададеното съчинение. Но за това е необходима сериозната намѣса отъ страна на учителя. При учебната практика за всѣко отдѣление и класъ — споредъ възрастта на ученицитѣ; езиковиятъ развой и подготовката имъ въ съчиняване — трѣбва да се опредѣли степенъта на тая учительова намѣса. Не ще съмнение, че стилното обучение ще обхваща дветѣ страни на съчинението — формата и съдържанието. Кое ще бѣде, обаче, мѣрилото за учительовата намѣса? Тукъ се налага второстепенно подѣление на съчиненията, което ще се изрази въ следнитѣ видове: *подражания, полусамостоятелни и самостоятелни.*

Сега можемъ да опредѣлимъ въ всѣко отдѣление и класъ, въ каква степенъ ще се изучаватъ основнитѣ форми на съчиненията. Въ първо отдѣление при обучението по съчинение ще се застъпватъ: описание, разказъ и писмо (усвояването ще стане чрезъ стилни преписи и стилни диктовки); въ второ отдѣление — сжщитѣ основни форми (ще се усвояватъ чрезъ стилни преписи, стилни диктовки и подражания); въ трето и четвърто отд. — сжщитѣ основни форми (усвоявани съ стилни диктовки, подражания и полусамостоятелни съчинения). Въ първи класъ ще се изучаватъ, пакъ тия основни форми на съчиненията (чрезъ стилни диктовки, подражания и полусамостоятелни съчинения); въ втори и трети кл. — сжщо всички основни форми (чрезъ стилни диктовки, полусамостоятелни и самостоятелни съчинения).

Известно е, че успѣхътъ при написването на едно съчинение зависи много отъ използването на подходяще настроение и отъ нагледността на материала. Не малко, обаче, този успѣхъ е въ зависимостъ още отъ две нѣща — доколко ученицитѣ владѣятъ формата, въ която ще се излѣе този материалъ, и какъ учительтъ ще отмѣри, доколко да помогне при разработката на формата и съдържанието на съчинението. Всичко това налага прегрупирване на детскитѣ съчинения. Само така стилното обучение ще бѣде по-результатно, часоветѣ ни по съчинение ще бждатъ по-весели и по лицата на ученицитѣ ни ще се вижда повече радостъ.

Ат. П. Чешмеджиев.

ЧЕРТЕЖЪТЪ И РИСУНКАТА ПРИ РЪЧНАТА РАБОТА.

Съвременната педагогика иска да се определят правилно отношенията към труда още от първите години на обучението. Обмислянето, проектирането и рисуването на онова, което е определено да се изработи, даже от деца 8—9 годишни, се счита за една важна страна на трудовия процес.

Още в първоначалното училище се налага да се развие у децата умение да правят чертеж на изработката. Обучението по чертане е един от елементите на техническата трудова грамотност.

Чертането в училището се налага от следните причини: 1. Чертежът помага по-леко да си представим и изобразим предмета; 2. развива конструктивното въображение; 3. помага да намерим съотношението между частите на изработката (т. е. развива художественото чувство) и 4. развива вискателност по отношение на работящият и точност в изпълнението.

Тази мисъл за връзката на графиката с трудовата дейтелност не е случайна.

За да изработим с учениците, какъвто и да е предмет, необходимо е да предизвикаме по някакъв начин свършено ясна и точна представа за него. Такива представи могат да се предизвикат: с помощта на словесно описание, по път на демонстрирането с изработката, или пък с помощта на нейното изображение в вид на рисунка или чертеж.

Най-лекото средство за създаване ясни образи, трябва да признаем, е точният образец, или изпълнението по него модел — малко пригоден или пък почти непригоден за словесно описание.

От педагогиката е отдавна признато, че словесното описание е пригодно само за изразяване на общи представи и понятия, а особено онези, при които зрителните усещания не играят никаква роля. За конкретна представа за какъв да е предмет, напр. маса, думите не са достатъчни. Едно най-хубаво, всекога неизбежно средство за предаване, е графическото изображение.

Използването на модела е съпроводено с ред затруднения от чисто технически характер, свързани с необходимостта да има модели на всички работи, а освен това се присъединява и неудобството за пазенето им.

При случай, когато предмета се изработва пръв път, ние се натъкваме на необходимостта да имаме предварително

нѣкакво оформяване на своитѣ мисли въ видѣ на рисунка или чертежъ. Чертежътъ или рисунката сж най-удобни, а, следователно, и най-ценни сръдства за създаване вѣрни и пълни образи и затова трѣбва да имъ се дава въ училищната практика най-широко мѣсто.

Сравнявайки цеността на чертежа за рисунката, ние ще отбележимъ тѣхнитѣ недостатѣци и предимства.

Рисунката е едно добро сръдство за характеристиката на предмета, тъй като съ рисунката имаме възможностъ веднага да дадемъ изображение на предмета въ цѣлостенъ видъ.

Чертежътъ дава изображение на предмета аналитично: отдѣлно планътъ, фасадата, профилътъ, които очитѣ трѣбва да групиратъ въ едно цѣло. Но въ сжщото време чертежътъ дава по правилна представа за съотношенията на отдѣлнитѣ части на модела и въ това отношение има по-голѣмо предимство предъ рисунката, въ което, следствие переспективнитѣ съкращения, размѣритѣ на линиитѣ и жглитѣ се значително изопачаватъ.

Имайки това предвидъ, длѣжни сме, при практиката въ училището, да обединяваме тѣзи два начина за изразяване така, че единиятъ да допълня другия.

Добро сръдство, което напълно разрешава тази задача, съединението на чертежа съ условната рисунка, при което вертикалнитѣ линии се изображаватъ съ вертикални, а всички хоризонтални — понѣкога съ хоризонтални, понѣкога съ наклонени, поставени при всѣко изображение подъ опредѣленъ жгълъ, при което всички запазватъ своята паралелностъ. Съотношенията на величинитѣ се представятъ различно. Линиитѣ се изобразяватъ или въ естествена величина, или се намаляватъ два пѣти. Чертежътъ въ такъвъ случай ще ни даде точно съотношение на частитѣ, а условната рисунка — нагледно изображение на предмета.

Минавайки къмъ практическото изпълнение на тази задача, ние сме длѣжни да напомнимъ, че способността да разбираме, или, както казватъ, да „четатъ“ чертежа може да се придобие само по пѣтя на специално обучение. Задачата на преподавателя ще бжде да обясни на своитѣ ученици законитѣ за построяване на чертежи въ такава форма и методическа последователностъ, че обясненията да сж достъпни и ясни даже и за децата въ първитѣ отдѣления на първоначалното училище.

За да разреши тази задача всѣки учителъ трѣбва да помни, че чертежътъ представя, върху плоскостта на хартията само условна схема, по която ние мисленно ще възпроизведемъ тази форма, каквато въ действителностъ трѣбва да има предмета. Пѣтътъ къмъ навикъ въ „четене“ чертежа ще зависи главно не отъ техниката на чертането, т. е. отъ умението да начертаемъ съ разни длѣжини прави или криви линии въ

едни или други съчетания, а отъ това, доколко работящиятъ по чертежа ще може по тази схема да създаде въ въображението си ясенъ и точенъ образъ на онзи реаленъ предметъ, който си е опредѣлилъ да направи, по вече не на плоскостъ, а въ пространството и вече не въ вида на отдѣлнитѣ плоски фигури (планъ, фасада, прожилъ), а като единно цѣло съ опредѣленъ обемъ. Техниката пъкъ на чертането, която е необходима за начертаване на отдѣлнитѣ части на предмета, който ще се работи отъ дърво или картонъ, зависи отъ свършено други функции: 1. Отъ правилното държане на ржцетѣ и прѣститѣ; 2. отъ величината и темпа на потика, който направлява ржцетѣ и благодарение на който ние прекарваме линии на хартията, дървото или метала, и 3. отъ умението да опитаме движенieto на ржцетѣ въ момента, когато съ помощта на очитѣ установимъ, че потрѣбната линия е доведена до искания размѣръ.

Покрай тѣзи чисто технически навици, които не всички хора могатъ да притежаватъ въ еднаква степенъ, необходимо е да се усвои и особенна чертежна грамотностъ, т. е. знания за онѣзи начини и сръдства, на които е основано построенieto на проекционитѣ чертежи и съ помощта на които си облекчаваме техническото имъ изпълнение.

Тѣзи качества сж необходими за всѣки, който се обучава да чертае, но ценността имъ за непосредствената работа въ работилницата не е еднаква.

Най-важното и ценно качество, споредъ насъ, е развитието у ученицитѣ на пространственото въображение, после обучението въ усвояване начини и сръдства за съставяне проекционни чертежи и, най-после, придобиване отъ тѣхъ съответни навици, съ помощта на които тѣ ще могатъ по-точно и по-красиво да направятъ нуждния чертежъ.

Наблюдавайки и изучавайки постановката на чертането въ нашитѣ училища, ние дойдохме до заключение, че въ повечето случаи по-голъмо внимание се отдѣля на техниката на чертането и на начина за решаване геометрически задачи по построение, но не и за развиване у ученицитѣ простр. въображение. Това, обикновено, се обяснява съ невъзможността да се започне съ развиване на пространствениѣ представи, докато у ученицитѣ не се развие техниката за манипулиране съ чертежнитѣ инструменти и докато не поработятъ достатъчно по проекционното чертане.

Считайки тази постановка за безусловно неправилна, ние препоръчваме при практическата работа да се развиватъ у ученицитѣ пространствени представи, а после вече, въ зависимостъ отъ усвояването на основитѣ на чертането и заедно съ него, ще преминемъ къмъ геометрическитѣ построения и къмъ техниката.

Самата работа по чертане ние раздѣляме на следнитѣ

периоди: Отначало чертаемъ плоски предмети или плоски части на голѣми предмети, а следъ това преминаваме къмъ два-три вида проекции, като допълваме чертежитъ, дето е необходимо и възможно, съ условни рисунки. Съ цель да облекчимъ чертането на прави жгли и прави линии, а също и да намираме по правилно съотношенията, служимъ си съ обикновена хартия, начертана на квадратчета, каквито сж тетрадкитъ по смѣтане.

По този начинъ ще се постигнатъ хубави резултати и работата ще бжде интересна за децата.

Първитъ работи по чертане, както и всѣка първа работа на децата, трѣбва да бжде изпълнена напълно свободно, безъ каквито и да било упѣтвания отъ учителя. Това е необходимо, за да видимъ, съ какъвъ запасъ знания и навици доаждатъ всѣко дете въ училището. Ние можемъ да предложимъ на децата, преди да постѣпятъ къмъ изработка свободно на нѣкой моделъ, да се опитатъ да изобразятъ съ рисунка или чертежъ (тѣзи имена да имъ обясняваме въ случая не е необходимо) онова, което мислятъ да си изработятъ отъ дадения материалъ. Много вѣроятно е, че много отъ тѣхъ, особено децата въ селскитъ училища, не само нѣма да дадатъ правилна рисунка или чертежъ, но въобще нѣма да се решатъ да започнатъ. Това не трѣбва да отчайва учителя — то е естествено: той трѣбва да събере чертежитъ на децата, макаръ и чисти хартии, да отбележи на всѣки листъ името на ученика и да ги пази до довършване училището отъ сѣщия, за да може всѣка година да следи за движението му напредъ. Тѣзи рисунки — чертежи могатъ да се сравнятъ съ изпълнената отъ всѣко дете работа и да се види, доколко съответствува на рисунката — чертежа.

Разпредѣлениятъ учебенъ материалъ, като се има предвидъ принципа — отъ простото къмъ сложното — ще даде възможность на ученицитъ да се запознаятъ практически съ линиитъ, жглитъ и основнитъ геометрически фигури: правоъгълникъ, квадратъ, окръжностъ, тригълникъ и т. н., очертаванията на които се получаватъ лесно при съгването на хартии или при чертане на готови шаблони. Отъ тази работа децата ще усвоятъ леко, че за правилното изпълнение на дадена фигура е необходимо предварително правилно изображение на материала.

Следъ като ученицитъ усвоятъ, че за правилна и точна работа е необходимо предварително чертежъ, сами ще направятъ нѣколко чертежи по готови шаблони. Може да се направятъ демонстрации на процеса по изготвяне на изображения на предполагаеми за изработване плоски предмети, напр. етикетъ за растения, подложка за саксийка, етикетъ за ключове и т. н. Изображенията ще станатъ на голѣми хартии съ действителнитъ размѣри.

Такива таблици въ естествена величина, изпълнени въ присъствието на ученицитѣ, ще послужатъ за изходна точка къмъ създаване у тѣхъ навици за ползуване отъ готови чертежи и къмъ умение да намиратъ по тѣхъ нужнитѣ за работата размѣри.

По-нататкъ ще подготвимъ ученицитѣ сами да чертаятъ детайли на онѣзи издѣлия, които имъ предстоятъ да изработятъ. При съставянето на такъвъ родъ чертежи ученицитѣ ще се срещнатъ съ необходимостта да изобразяватъ и чертежи въ умаленъ видъ, т. е. да представятъ предметитѣ въ едно или друго мащабно съотношение.

Най-лесенъ начинъ, който ще позволи да си уяснимъ понятието за мащаба, е чертането на тетрадка съ квадратчетата, на която, вмѣсто естествената величина, можемъ да вземемъ умалена, като смѣтаме, напр., едно квадратче да се равнява на 1 или нѣколко см., или каква да е друга единица мѣрка. Съставениятъ така чертежъ ще ни даде съвършено точно пропорциитѣ на изображаемия предметъ и ще съдействува на децата да развиятъ своя окомѣръ.

Отъ само себе си се разбира, че на първо време е добре да имъ се даватъ прости съотношения, при които линиитѣ на чертежа да минаватъ по линиитѣ на тетрадката, а не между линиитѣ. Винаги да се вписватъ размѣритѣ.

Дебелината на картоната или дъската, отъ които ще се изработи предмета или частитѣ му, на първо време може да не се показва на чертежа. Достатъчно е само да се постави една бележка — надписъ.

При прехода къмъ изработка на обемисти предмети, т. е. такива, у които тритѣ измѣрения сж доста силно изразени; показването на другитѣ изображения, плана или профила е задължително.

Нуждно е да се даватъ сведения и за условнитѣ обозначения на различнитѣ материали, които иматъ голѣмо значение, особено при работа съ дърво.

При такава постановка на работата, съвършено незабелязано, крачка по крачка, начевайки отъ първата учебна година, детето ще усвоява основитѣ на изобразителната грамота въ областта на чертането, изучавайки я не отвлѣчено, а въ свръзка съ своята непосредствена работа въ работилницата. Практиката е показала, че много недостатѣци въ областта на чертането леко изчезватъ, ако чертането се свърже съ непосредственото изпълнение на работата по пригответъ предварително чертежъ.

Препорѣчвайки този начинъ на работа, ние, естествено, сме длѣжни да се пазимъ отъ претрупване детската паметъ съ излишни термини. Въпросътъ не е да повтаря детето следъ насъ и да наизустява думи. Отъ голѣмо значение е, ако вмѣсто думи, то добре усвои ясни и пълни понятия, ко-

ито по-после ще научи да означава съ съответните названия. Ето защо, въ първонач. училище не трѣбва да употребяваме такива думи, като „проекция“, „пресекующа линия“ и т. н., които ще замѣнимъ съ съответните понятия: изображение или видъ отгоре, отпредъ, отстрани, линия, която съединява еднаквитѣ части и т. н.

Въ заключение е необходимо да напомнимъ, че да водимъ обучението по този пѣтъ ще зависи отъ възрастта на децата и общата имъ подготовка. Важно е само да се работи системно.

Маринъ Граматиковъ.

УЧИЛИЩНА БАНЯ.

Чистотата поражда здраве и хубостъ
Тя е длъжностъ, която създава навикъ.

По чистотата сѣдимъ за доброто въз-
питание, прогресъ и цивилизация

Зимата оплакваше последните си дни. Земята се размиѣ-
нала — не дава кракъ да сложишъ върху ѝ. Но кой ще я пита?
Нашитѣ чорлавчета много, много не ѝ задирятъ. Кални сѣ
до ушитѣ. Гащички, палтенца — всичко е белязала сърдитата
баба зима.

Изсѣхне ли калъта, сборичката ли се децата, облакъ
прахъ изпълня стаитѣ. Училището скоро не е мазано съ по-
дово масло, и не на шега слугата се оплаква, че се задушавалъ,
когато метѣлъ.

Петя наша, младата ни учителка, презъ единъ сѣбо-
тенъ день бѣ наредила, децата да дойдатъ измити, кѣпани
и преоблѣчени. Нали § 191 отъ Правилника за основ. народ.
училища казва: „Всички ученици сѣ длъжни да се явяватъ
на време въ училището и то чисти, омити, вчесани, спретнато
облѣчени и т. н. и т. н.

Въ понеделникъ тя преглежда ученицитѣ и — чудо. То-
ва ли очакваше да види учителката? Съ заповѣди и нареж-
дания нищо нѣ се гради. — „Димо защо не си изрѣза нокти-
тѣ“? — Мама имаше работа. — Ами ти защо не си обличана
Стано? — Мама пере на 2-тѣ или 3-тѣ недѣли. Чакъ тогава
ще се облѣка, госпожице. — Ти? — „Мойта, риза я сушатъ
сега“?

— Я си събуйте дѣсния кракъ! Запѣшкаха децата, за-
червиха се бузитѣ, мѣка имъ е! — Навикнали ли сѣ тѣ да се
събуватъ често? Колко пѣти сѣ заспивали несъбувани и не-
събличани. . . Миризма отъ спарени крака, неизмивани от-
както децата сѣ проходили, изпълва стаята. Това дразни обо-
нянието, но госпожицата се надува и тѣрпи. . . Резултатъ: по

едни крака има 3 — 4 м. м. дебелъ киръ ; други сж съ орлови нокти, а трети сж се напукали, като презрѣли пѣпеши.

— Сжбке, съ треперящъ отъ мжка и гнѣвъ гласъ, запига учителката, кжпешъ ли се често? — Лѣтосъ единъ пжтъ се кжпахъ. — Другъ да се е кжпалъ отъ момичетата?.. Мълчание. За момчетата и дума да не става. Малко ли сж се хвърляли въ „Коджа-бююкъ“, и, вмѣсто полза, вреда получаватъ. Влизатъ въ вира кирливи, а излизатъ кални. Взелъ Колю, далъ Колю. И гадинки сж се развѣдили по главитѣ на нѣкои ученици. Нищо не трѣбва да липсва въ кжтчето на нечистотията.

* * *

Това възмутително нечисто държане на ученицитѣ не е само при младата, настойчива учителка. То се срѣща въ всички училища. Не по седмици, а по месеци се не преобличатъ децата. Много сж причинитѣ за неизмиването на тѣлото. Повечето отъ децата се оплакватъ отъ липса на корито и помѣщение, кждето да се измиятъ. Но главната причина си остава *навика*.

Създава ли домашното възпитание навикъ къмъ чистотата, когато ние, българитѣ, малко се грижимъ за нея? Колко сж хората, които сж кжпани като деца, и чакъ като мъртавци? Поради липса на обществени бани голѣма частъ отъ ученицитѣ не си измиватъ тѣлото никога. Какво влияние указва чистотата на кожата, на самочувствието и здравето, това всѣки знае отъ опитъ.

Физиологически кожата е предназначена: 1. като органъ на осезанието, 2. да урегулирва температурата на тѣлото, 3. презъ нея се извършва обмѣна на газоветѣ (съ опити е доказано, че тя пропуска въглеродния двуокисъ отъ кръвта и кислорода отъ въздуха); 4. потнитѣ жлези освобождаватъ организма отъ непотрѣбнитѣ отпадъци образувани при храненето на клеткитѣ: водни пари, въглената киселина, соли и тлѣсти материи. По своитѣ функции потната жлеза напълно прилича на бжбрека, дори сжществува едно равновесие между тѣзи два органа: когато потнитѣ жлези работятъ повече, бжбрекътъ си почива и обратно. Мастнитѣ жлези постоянно отдѣлятъ мазнини, за да направятъ кожата мека и еластична.

При нечистата кожа по никой начинъ не могатъ правилно да се извършватъ тѣзи тѣй важни функции. Много често лицата на селскитѣ деца се покриватъ съ пжпки и струпеи. „Урадисало“ — кажатъ женитѣ. Побаятъ му малко и клетото дете ще чака по чудо да оздравѣе. Причината тукъ пакъ е нечистата кожа. Замърсената кожа е гнѣздо на разни бацили — причинители на тѣй нареченитѣ кожни болести. Повечето отъ тѣхъ сж безвредни, но помежду имъ се свира причинителтъ на кожното гноясване.

Повърхността на кожата постоянно се замърсява от отделянето на потните и мастни жлези, от епидермални клетки, плюсь праха, било от улицата, или помъщението, и всичко събрано образува единъ смъсенъ слой (киръ), съ особна неприятна миризма — една много благоприятна и хранителна срѣда за размножаването на разни паразити и микроби, а следователно, за развитието на кожните болести. Една частъ отъ този киръ се полепя по долните дрехи, затова честото имъ промѣняне е полезно, но то е недостатъчно, и затуй тѣлото трѣбва по-често да се измива, за да може кожата нормално да функционира.

Биолози сж намазвали кожата на разни животни съ смолисти непропускаеми вещества и сж виждали, че животните много страдатъ и въ непродължително време умиратъ.

Отъ всичко това се вижда, колко голѣмо е значението, каква сериозна длъжностъ е да се държи кожата чисто, за да може да изпълнява правилно своите функции. Още въ най-стари времена хората сж съзнавали ползата отъ чистотата. Гърците, а най-вече римляните, сж виждали благотворното влияние на къпането за здравето. Тѣ навредъ сж строели великолеппи бани, следи отъ които срѣщаме и до днесъ. По отношение на баните ние стоимъ по-назадъ, не само отъ западноевропейските, но и отъ азиатските народи.

Щомъ ни липсватъ общественни бани, не сме ли въ правото си да настоймъ тамъ, където е възможно да се построятъ училищни такива. Учителството трѣбва радостно да прегърне тази идея, за да я направи кръвь и плътъ. Първо, то ще поиска въ плановетъ за постройка на новите училища обезателно да има мѣсто опредѣлено за баня. За тази цель много подходящи сж избитѣ. Постояните комисии могатъ да допринесатъ най-много въ това направление, когато препоръчватъ планове за училища на общините. Като изпращатъ планове, въ които е опредѣлено да има баня, не вѣрвамъ да се намѣри общински съветъ и училищно настоятелство, които не ще възприематъ плана, понеже ималъ баня.

Въ новата училищна постройка трѣбва да има сцена, където ще се кове духътъ, и баня, въ която ще създаваме здравето — най-висшето благо, което сме въ състояние да направимъ за младите. За училищната баня не ще сж потрѣбни голѣми суми. Първото нѣщо е да има въ училищния дворъ вода. Като имаме единъ сждъ съ вмѣстимостъ 200 — 300 литри, какво ще струва да се купятъ нѣколко метра изпращателни тръби съ 5 — 6 крана за топлата и студената вода. Въ банята ще се къпятъ наведнѣжъ по 15 ученика — зависи отъ голѣмината на помъщението. Ще си точатъ вода, обливайки се единъ-другъ следъ сапунисването, и тѣй винаги ще имаме ученици съ чиста плътъ. Това е най-простата инсталация за баня. По практични, по-удобно приложими сж баните чрезъ

пръскане — душеве. „Банитѣ чрезъ пръскане сж едничкитѣ, които удовлетворяватъ всичкитѣ изисквания на хигиената. Тѣ сж тонически нераздраждителни, могатъ да се правятъ въ всичкитѣ сезони, изискватъ по-малко време, излагатъ по-малко отъ другитѣ на простуда“.*) Необходимо време за къпане на единъ ученикъ съ събличане и обличане е всичко 12 минути. Нищо по-просто отъ това да се намѣри мѣсто за инсталирането на апарата баня — душъ.

Всѣки недѣленъ день децата ще се заставятъ да идватъ и се изкъпватъ. Тогава вече, и най мързеливата и небрежна майка ще изпере и изкърпи долнитѣ дрешки на детето си. Тя ще се пази да не ѝ се присмѣятъ, а децата, обличайки се едно предъ друго, никога нѣма да се съгласятъ да отидатъ на баня съ ризи безъ огърлета и на нѣколко парчета. При това не ще вземаме подъ внимание никакво извинение на ученицитѣ за отсъствието имъ при къпането. Тѣ могатъ да се оправдаятъ само по болестъ. Наредено веднажъ да се къпятъ, децата ще се принудятъ да се преобличатъ всѣка седмица, а това е отъ голѣмо значение. Ако единъ ученикъ, който прѣкарва 7 години въ основното училище, привикне да се къпе седмично, то и когато стане свободенъ гражданинъ, ще отнесе съ себе си този *навикъ*, който ще му стане една *неизбѣжностъ*, и ще гледа на хигиената на кожата, като необходима за неговото здраве. Учителитѣ не оставатъ никога равнодушни предъ нечистоплътността на учащитѣ се. Не е ли ясно за всѣкиго, че детето, чиято кожа е надупчена отъ бълхи и въшки, като решето, която е покрита съ рани, не може спокойно да слѣди уроцитѣ? Децата се ядосватъ, вълнуватъ, но нищо не имъ помага. Време е да имъ се помогне. Този е пжтътъ, по който ще дочакаме пълнитѣ съ сила и здраве граждани на утрешна България.

*) Въ Варненския окръгъ сж построени вече нѣколко училищни здания съ бани въ селата. Банитѣ сж настанени въ сутерентѣ на сградитѣ. Всѣка баня има две отдѣления: 1) помѣщение за събличане съ пейки и закачалки за 30 деца, 2) къпалня съ 20—30 крана за студена и топла вода и въ срѣдата душъ. Резервуарътъ съ студена вода е поставенъ на тавана; отъ тамъ частъ отъ водата презъ трѣби минава и се нагрѣва въ голѣмъ закритъ котелъ, възиданъ върху пещъ между помѣщението за събличане и къпалнята. Водата въ резервоара на тавана се изпраща чрезъ помпа отъ кладенецъ, изкопанъ въ избата на зданието. Дето има водопроводъ съ високо налѣгане, водата се изпраща въ резервоара, направо отъ него.

Цѣлата инсталация струва 60,000 — 80,000 лв.

ИЗЪ ПРАКТИКАТА

ЗА ПРАКТИКАТА

Longum iter est per praecepta,
breve et efficax per exempla.

SENECA.

Н. Г. Попова.

МАМО, ДЕ СИ?

Весела бѣше точна противоположность на името си. Тя никога не участвуваше въ лудориитѣ, които ние измисляхме въ пансиона. Бѣше се привързала къмъ менъ и често, когато всичко утихваше въ спалнята, се примѣкваше до моето легло и питаше: „Искашъ ли ме?”

— Нѣщо ми е тѣжно тая нощъ. Не ми се лежи сама. Разбира се, азъ винаги я искахъ. Въ нощи на безсъница тя ми разказваше много. Една нощъ, опрѣла уста до ухото ми, за да не ни чуе никой, Весела ми разказа следното:

— Тогава не ходѣхъ на училище. Обичахъ приказкитѣ. Обичахъ да ме милватъ. За жалостъ, майка ми бѣше заета винаги. Ходѣше по гости, приемаше такива, а вечеръ театъръ и вечеринки.

Баща си виждахъ на обѣдъ. Щомъ се нахрани, започваше да чете вестникъ. Ако нѣкога успѣехъ да се покача на колѣното му, да обгърна съ слабитѣ си рѣце врата му и да се помоля: „Татко приказка?“, той ме сваляше отъ тамъ, цѣлуваше ме и, безъ да мисли, казваше:

— „Татко е голѣмъ момичето ми, съ приказки не се занимава.“

— „Отивахъ при майка си съ сжщата молба. Тя казваше: Ето ти я хитрушата! Малко ли е моята работа, та ще почна съ приказки да се занимавамъ!“ Навеждаше се и бодѣше тантели и кордели, които азъ съ удовольствие бихъ разкъсала. Ако почнѣхъ да тропамъ и да се налагамъ съ „неприличиято си“, както казваха, изпращаха ме при слугинята. . . .

Вечеръ — сжщо. Бързатъ, тъкмятъ се, каточели ще се излагатъ нѣкъде. Очичкитѣ ми, се наливатъ съ сълзи и азъ моля: — „Вземете ме!“ — „Глупаче, деца не ходятъ „тамъ“! Азъ и сега не зная, де е това „тамъ“, но не ми е вече мжно. Имамъ добри другарки, имамъ книги.

Ахъ! тогава. . . Родителитѣ ми трѣгватъ. Оставятъ ми сладки и поржчатъ на слугинята да ме постави въ легло. Колко ми се искаше, вмѣсто слугинята, майка ми да седне на леглото, да ме погали, разкаже нѣщо, и азъ, чувайки сладкия ѝ гласъ, чувствувайки нѣжността ѝ, неусѣтно да заспя.

Вмѣсто това — слугинята ме слага въ леглото и започва: „Имало единъ „Караконджо“, ей съ такиви очи, отъ устата му се подавали змии съ огнени езици. Като завикалъ: „бу-у“... (слугинята се блещи, вика ..). Азъ треперя, запущамъ си ушитѣ и се завивамъ презъ глава съ юргана...

Не мога ли скоро да заспя, тя се начернѣше, правѣше си рога, пълзѣше по земята и викаше: „Караконджо ще изяде момиченцето, ако не заспи!“

— Мамо, мамо, де си ти? викахъ безъ гласъ подъ юргана.

Татко ми? Благотворителностъ урежда... Дали е било пълно удоволствието имъ?

Когато отидохъ на училище, намѣрихъ това, за което жадувахъ. Съ каква радостъ чухъ първата приказка на учителката! Тя ме разбира и често ме погальваше. Какъ сладко, разказваше! Днесъ въ ушитѣ ми звъни музиката на нейния гласъ... Единъ день, когато всички деца си бѣха отишли, азъ останахъ на двора. Като минаваше, учителката ме забеляза и ме запита, дали чакамъ нѣкого.

— Тогава мое то малко сърдце се откри, и азъ изплакахъ предъ нея всичката си детска мъка. Стискахъ се за ржката ѝ и молѣхъ: „Вземете ме — у насъ не е хубаво“...

Учителката ме притегли на гърдитѣ си, погали косицата ми и се засмѣ, а очитѣ ѝ се напълниха съ сълзи... „Мое то момиче, мое то добро дете, слушай: Когато си отидешъ, вземи блокчето си, нарисуй си „Дрѣмчо“, моделирай си го; сложи двамата „Дрѣмчовци“ на възглавницата си. Мръкне ли се, легни си, затвори очички и чакай. Азъ ще имъ съобща чудни приказки на тия човѣчета: тѣ вечеръ ще ти ги разказватъ... Деньтъ ми се запълни въ рисуване и моделиране, а нощитѣ въ слушане на хубавитѣ приказки и стихчета. Дори сега не мога ти каза, дали учителката въ класъ, или моитѣ малки, криви човѣчета разказваха първи приказката. Истина е, че „приказката“ повлия и на разума и на сърдцето ми.

Свикнахъ съ излизанията на родителитѣ си. Не дирѣхъ слугинята... Моитѣ човѣчета и до днесъ ме спохождатъ, но не разказватъ вече хубавитѣ приказки на моята първа ржководителка.

Сега тѣ съдятъ лошитѣ постѣпки на родителитѣ ми, които пренебрегнаха своитѣ задължения. Съдятъ всички ония родители, които заради забавленията повѣрватъ детското здраве и възпитание на невежитѣ слугини... Въ такива нощи азъ страдамъ. Страдамъ, че ме лишиха отъ Божия даръ — родителска милувка. Родителитѣ ми предпочетоха, като егоисти, собственитѣ си удоволствия презъ дългътъ, който бѣха поели.

Когато вие всички се смѣте, азъ мисля: „Блазе имъ. Тѣ не познаватъ самотата на детскитѣ години“

Тѣхнитѣ родители не сж били „задължени“ да ходятъ, да се забавляватъ. Тѣ не знаятъ приказкитѣ за „Караконджо“!

Блазе имъ, че сж имали родители, които, съзнавайки, че възпитанието е могъща, творческа сила, сами сж се посвѣтили нему съ цѣлата си душа. . . Една гореща сълза парна страната ми и събуди друга въ очитѣ ми.

Д. Правдолюбовъ.

ТИ, УЧИТЕЛКО МИЛА!

(Изъ дневника на моя колежка).

2-й октомврий.

Неочаквано послѣдствие отъ ремонта: съ особено желание всичкитѣ родители безъ изключение се съгласиха да ушийтъ на децата си учебни престилки (ризници) отъ пепелявъ американъ и тирлици. Лани и дума не можеше да стане за такава реформа. Къмъ нашиятъ позивъ тогава за престилки родителитѣ се отнесоха съ присмѣхъ, защото това било глупавъ и обременителенъ разходъ. Само една много малка частъ отъ ученицитѣ се бѣха облѣкли така. А сега много отъ майкитѣ поискаха образци, както отъ материята, така сжщо и отъ кройката — за да бждѣли всички въ еднаква форма.

— Училището е така хубаво нашарено! Неприлично е, децата ни въ него да стоятъ като циганчета — се изрази обществено мнение при последната родителско-учителска срѣща.

Сжщата вечеръ г-жа Радка Стоева бѣ казала на г-жа Василка Попова:

— Каква разкошна обстановка! Приятна не само за децата, но и намъ. Драго ти е да стоишъ въ него.

— Аристократична работа.

— А ние, когато бѣхме момичета, учихме се въ бордеи.

— Я вижъ, какъвъ е приятенъ цвѣта на стенитъ въ коридора! Не се морятъ очитѣ. На едно не мога да се начудя: защо сега стенитъ не се боядисватъ, както напредъ съ цвѣта на снѣга, защо сж избѣгнали чисто бѣлия цвѣтъ.

— Не зная, госпожо. Но, както и да е, ни най-малко не скучая всрѣдъ тѣзи разкошни кремави стени.

Пъкъ и каква грамадна камара дърва сж натрупани вънъ на двора!

Пеката, който до тогава само подскачаше около майка си, не можа да се стърпи и рече:

— До небето е висока.

Следъ това задърпа за ржкава майка си, като я гледа-

ше право въ очитѣ, навѣрно, за да сподѣли нѣкои отъ впечатленията ѝ, и я подкара навънъ. . . .

Днесъ за първи пътъ презъ тая година имахъ естествознание. Трѣбваше да направя общъ прегледъ на преживѣното презъ лѣтото. Твърде не привлѣкателна тема, нали? Но съдържанието ѝ пъкъ е така мило и на менъ, и на децата! Ето навънъ слънцето още пече силно. Дърветата още сж покрити съ зелени сочни листа. Още се чувствува лѣтото. Тогава какъ може да не говоримъ за него, въпрѣки че споредъ разпредѣлението трѣбваше да учимъ другъ материалъ. И съ удоволствие се отдадохме въ обятията на нашитѣ възпоменания, които така силно още чувствувахме.

Нека си призная, че азъ съмъ защитница на изследвателния методъ при естествознанието: не въвеждамъ учебници, нито пъкъ употребявамъ учителски разказъ. Всѣка догматика при обучението на моитѣ палавци съмъ изхвърлила. Поставямъ предъ децата нѣколко задачи, които тѣ сж длъжни да изпълнятъ самостоятелно. По такъвъ начинъ искамъ да имъ внуша любовъ къмъ труда, единствениятъ изворъ на човѣшкитѣ радости и щастие.

Днесъ нашиятъ младежъ мрази труда. Мечтае само за животъ на удоволствия и лентяйство. Втълпена му е мисълта, че трудътъ е проклятие, бедствие и че щастieto е възможно само при пълното отсъствие на труда. Гимназистътъ, като свърши срѣдното училище, гледа да се добре до специалностъ, която иска най-малко трудъ и дава най-много пари. И предъ нищо не се спира: често отива до невъзможни унижения, падения, само и само да се добре до лекия и безгриженъ животъ.

Лентяй ли се е родилъ нашиятъ младежъ? До преди училищната възраст детето е дейно сжщество, съ желание всичко да узнае, изпитва, изследва. То се само движи, скача, пипа, наблюдава, разузнава. Експерименталистътъ психологъ Прайеръ говори за нѣкое дете, че 78 пъти отваряло и затваряло вратата на една стая, дадето изучи механизма ѝ. Детето не само наблюдава, но още и изледва. То е не по-малкъ изследовател отъ Нютона, който откри земното притегляване, отъ Дарвина, който ни даде еволюционата теория, отъ Мендела, който освѣтли законитѣ за наследствеността и др. Детето постъпва въ училището, подвижно като живакъ. И първата наша работа е да го заковемъ на чина съ месеци, дни и часове. Не слуша ли - насилието е готово. Учителътъ почва да говори, и детето е длъжно да слуша: думи, думи и думи, които отъ едного му уху влизатъ, а отъ другото излизатъ, защото детето е привикнало да наблюдава реалнитѣ факти, да ги съставя и вади тѣзи или онѣзи заключения, а не да получава на готово знанията. *По природа детето е дейно, стреми се къмъ работа, и ние въ училището трѣбва*

да му я дадемъ. Природата на детето и задачите на новия животъ ни налагатъ това.

Детето не само трѣбва да знае, но и да умѣе. А умението добива само при личенъ непосредственъ опитъ и изследване. Спенсеръ ни казва, че умствениятъ калибъръ на човѣка се опредѣля не отъ количеството на неговитѣ знания, а отъ способността му да ги изследва, обобщи. Тия предимства на горния методъ ме накараха да поставя моитѣ ученици въ ролята на изследователи. И доволна съмъ отъ резултатитѣ на новия методъ.

Съ общия прегледъ, който искахъ да направя днесъ, азъ не целѣхъ нѣкоя специална задача изъ областта на естествознанието: желяехъ само да развържа устата на малкитѣ палавци, да разказватъ истински и съдържателни приключения преживени презъ ваканцията. Мислѣхъ, че така по-добре ще опозная новитѣ си петнадесетъ ученика.

Ланскитѣ ми ученици още презъ пролѣтта, малко нѣщо преди свършване на учебната година, бѣха получили нѣкои мои наставления, относно измѣрването температурата на въздуха, рѣчната вода и почвата презъ различнитѣ дни отъ лѣтнитѣ месеци и пр., за много други лѣтни наблюдения и впечатления — материалъ, който щѣше да ни бѣде нуженъ за тази годишнитѣ ни занятия по естествознание. И тѣ не се явиха съ праздни рѣчи. Още първия день отъ тази учебна година тѣ ми се похвалиха съ своитѣ съкровища.

— Деца, — започнахъ азъ, — кой желае пръвъ да ми разкаже за лѣтнитѣ си приключения.

Настана нѣколко секунди мълчание. Децата почнаха да се поглеждатъ. Пеката се издигна надъ чина си и почна дяволито да ме поглежда.

— Ти, учителко, мила!... Първа вие почнете да разказвате!

— Млъкни, бунтовнико! Стига лудува! — прекъснахъ го азъ.

Но Пековитѣ другари взеха за доста сериозно предложението му. Буря — и настойчиво следъ него всички до единъ поискаха да разкажа нѣщо изъ моитѣ лѣтни скитания. Донка и Лиляна още при пристигането ми ме питаха, кѣде и какъ съмъ прекарала ваканцията. Тѣ знаеха, че съмъ ходила при морето, при Мадарския коникъ и пр.

— Интересни нѣща, много интересни ще ни разкажете. Хайде почвайте, госпожице! — ечна цѣлото отдѣление.

— Госпожице, ама нищичко нѣма да пропуснете, всичко до най-голѣми подробности ще ни разкажете: и за бурята въ Черното море, и за памучната фабрика... — почна да вика Пеката съ цѣлия си гласъ.

Нерешителностъ ме облада. Не знаехъ, какво да правя. Пеката каточели ме преддума. Та азъ не мислѣхъ да имамъ

часть по отечествознание, но настроението и инициативата на моите палавци измѣни програмата и моето желание . . .

— Добре, нека да бжде волята ви. . . — рекохъ. — Започвамъ. Но тежко и горко на този отъ васъ, който следъ мене се откаже да говори . . .

Весела усмивка озари лицата на моите немирници. Тишина. Всички мълчатъ и съ спотаенъ дъхъ слушатъ. Звънецътъ удари, азъ разказвамъ, а децата пакъ не мърдатъ и само слушатъ. Като заковани стоятъ по чиноветъ. Най-после свършихъ, а тѣ още не мърдатъ съ зяпнали уста.

По нѣкое време Пеката се повдигна и почна да ме аплодира, като въ театъръ. Следъ него като подъ команда и цѣлата аудитория . . .

Така ние и тоя день прегазихме училищната програма, но пакъ въ материалната книга записахме още единъ резултатенъ часъ.

Ив. Минчевъ.

КАКЪ ПОСРЕЩНАХМЕ ПРОЛѢТЪТА.

Всѣки изминатъ день отъ баба Марта ни подсказваше, че следниятъ день ще бжде по-топълъ, по-свѣтълъ, по-радостенъ. Децата всѣки день наблюдаваха пѣтя на слънцето, промѣнитъ на полето и въ училищната градина. Всичко това ги караше да бждатъ весели и да очакватъ първия день на пролѣтъта. А тѣ го знаяха, кога е. Пророкуваха даже, какъвъ ще бжде той: топло слънце, щъркове на училищната ливада, ластовици подъ стрѣхата и чудни лалета въ училищната градина. Ето какъвъ е той въ тѣхното въображение. День следъ день се изнизваха последнитъ зимни дни, и ето децата често надничаха въ класния стененъ календаръ и скачаха отъ радостъ. Азъ отдавна бѣхъ съобщилъ на моите ученици да следятъ промѣната на времето и имъ обещахъ, че първа пролѣтъ ще посрещнемъ не въ класната стая, а вънъ, всрѣдъ полето тамъ, където всичко се радва, всичко се е събудило за новъ животъ. На стенния календаръ съ кръстче е отбелѣзанъ първия пролѣтенъ день. Всички деца го провъзгласиха за голѣмъ празникъ. Всѣки день ученицитъ радостни и засмѣни, всѣки день, очакващи, всѣки день волеви, тѣ идѣха при менъ и ми съобщаваха всѣка промѣна, забелязана въ училищната градина или на полето. Азъ само слушахъ. Моята намѣса бѣше излишна. Преди месецъ запалихъ искрица въ тѣхнитъ души, а тѣхнитъ всѣкидневни непринудени наблюдения раздуваха тази искрица. Природенъ даръ въ душата на всѣко дете е, винаги да наблюдава, винаги да бжде дейно, стига да има, кой да го възбуди.

Една само нощъ ни дѣлѣше отъ този очакванъ день. Вечерята всички излѣзохме на полето да си поиграемъ. Следъ като се наиграхме до насита, съ благопожелания се раздѣлихме. Тѣ знаяха даже колко часа ще спятъ и сами опредѣлиха, въ колко часа да бждатъ въ училище. Всичко това тѣ ми съобщаваха чрезъ нарочно избранъ отъ тѣхъ председателъ. Ето ги на другия день точно въ 7 часа до единъ въ училищния дворъ, вперили очи къмъ мѣстото, отдето ще се покаже слънцето. Тѣ искаха да знаятъ съ математическа точностъ мѣстото, отъ дето ще изгрѣе то. Тѣхното пророчество, каточели бѣше подслушано отъ този день. Всичко, каквото пророкувахъ, се сбждна. Слънцето цѣль день грѣеше върху тѣхнитѣ главички. Приятна прохлада се чувствуваше тамъ всрѣдъ живата природа. Ето щъркели на дълга редица бавно махатъ съ крила и ни поздравляватъ съ първа пролѣтъ. Неудържима радостъ бликаше въ гърдитѣ на децата. Тѣ не знаяха, какъ да имъ благодарятъ. Въ пѣсни и детски хора мина многооочаквания день.

Вечерята дълбоко се замислихъ. За мене стана ясно, че детската душа е нѣщо нераздѣлно отъ природата. Тя не търпи схоластика. Чужди сж за нея много нѣща, вършени между четиритѣ нѣми стени на класната стая. Тя дири живи впечатления — дири игрива природа. И ние трѣбва да я дадемъ. Да работимъ навънъ всрѣдъ природата. Тя е богатъ източникъ, отъ който детето черпи материалъ за поука, нужна за неговото възпитание.

Новото училище трѣбва да изнесемъ всрѣдъ живота тайнствена природа. Нека то расте срѣдъ нея. Тя да бжде негова велика учителка, а ние само негови напѣтвачи.

Ив. Петковъ.

СЕДЪНКА*)

(Изразително четене въ II класъ).

— Децата, сега не сме сами въ класната стая: при насъ има гости. Защо сж дошли? Да ни чуятъ, какъ четемъ. — Добре. Вие сте си донесли читанките. Отворете ги при четивото, което учиме миналия часъ! Кое е това четиво? — „Седѣнка.“ — Какви задачи за разрешение си поставихме миналия часъ при четенето на това четиво? — Първо, ние открихме картинитѣ. — Второ? — Изяснихме си непознатитѣ думи? — Трето? — Открихме главната мисль на четивото. — За

*) Практическа лекция, държана на 22. II. т. г. предъ учителската конференция въ с. Вълчедръмъ, Ломско.

да си припомнимъ всички тия нѣща, нека прочетемъ четивото. Чети, Първане!.. Хубаво ли прочете вашия другарь четивото?

— Не, той прави много грѣшки . . .

— *Този часъ ще научимъ да четемъ хубаво това четиво.*

— Преди всичко, какво трѣбва да спазваме при хубавото четене? — Бавно да четемъ и да вдишваме достатъчно въздухъ.

— Ще четемъ четивото по картини, като спазваме това условие. Единъ да чете!.. Другъ!.. Защо не прочете добре изречението: „Въздушнитѣ вълни носѣха сладкитѣ звукове на кавала изъ тъмнината и напомнюваха на бабитѣ и старцитѣ за млади години?“ — Я вдѣхни повече въздухъ въ началото на изречението и ще можешъ да го прочетешъ по-хубаво! . . . Тѣй. Другъ да чете . . .

— На второ мѣсто, какво ще спазваме при упражнението въ изразителното четене? — На препинателнитѣ знаци да се спираме и да ги изпълняваме съ гласъ.

— Да прочетемъ четивото пакъ по картини, като спазваме и това условие! Чети, Игнато!.. — Чакай! Каква грѣшка направи въ изречението: „Всичко се радва тукъ, и кучетата, налѣгали около плета, гледатъ усмихнато на високия пламъкъ и не закачатъ гоститѣ?“ — Игната се спрѣ малко и понижши гласа си следъ думата „тукъ“, като че има точка следъ нея. — А какъ трѣбва да се прочете? Я прочети!.. Другъ да чете!... — Спри! Я вижте, какви знаци има следъ пѣсенята:

„Наклала Ненка седѣнка,
Предъ чичови си вратници,
Наклала, пишманъ станала!..

— Тукъ има удивителна и многоточие. — Какъ трѣбва да се постѣпи при четенето тукъ? — Трѣбва да завършимъ изречението съ очудване и да направимъ дълга почивка. — А ти това не направи. Прочети още веднажъ пѣсничката! . . . — Другъ да чете! . . . — Почакай, правилно ли се прочете изречението: „Небето като стъкло, звездитѣ силно блещатъ!“?

— Не, накрая трѣбва да се изпълни удивителния знакъ съ гласъ и да се спремъ като на точка. — Прочети пакъ изречението! . . . Чети по-нататъкъ! . . .

— Ще се упражнимъ още въ изразителното четене на четивото! Какво трѣбва да спазваме на трето мѣсто? — Въ всѣко изречение да подчертаемъ съ гласа си важната дума (логичното ударение). — Да, сега настѣпваме въ най-мжчната работа при изразителното четене. Чети, Тодоре, първото изречение! . . . Коя дума трѣбва да подчертаемъ съ гласа си въ това изречение: „Голѣмъ огънь гори въ двора на дѣда Божила, до самитѣ стени на оборитѣ“. — Огънь. — Я помислете, съ коя дума авторътъ иска да подчертае, кѣде става седѣн-

ката! — Ще подчертаемъ думата „двора“*) — Коя дума ще подчертаемъ въ изречението: „Снѣгътъ е разринатъ, и две-три рогозки сж постлани наоколо“? — „Снѣгътъ“. — Така, защото е важно да се отбележи, презъ кое време на годината става тая седѣнка. Внимание! Азъ ще чета нататъкъ бавно, като натъртвамъ съ гласа си на важнитѣ думи, а вие ще узнаете, кои сж и ще ги подчертавате въ читанкитѣ си. — „Седѣнка има тая вечеръ у Марийни. Всичко се радва тукъ, и кучетата, полегнали около плета, гледатъ усмихнати на високия пламъкъ и не закачатъ гоститѣ. Малкитѣ момичета, *Марийни другарки*, почнаха да се събиратъ на седѣнката“ . . .

— Какво ще спазваме на четвърто мѣсто при упражнението въ изр. прочитане на четивото?

— Съ подходящъ тонъ да изразимъ различнитѣ чувства въ четивото. Да разгледаме пакъ четивото. Преди това, обаче, нека си спомнимъ главната му мисълъ!**)

Какво иска авторътъ да ни каже съ това четиво? — Той ни описва, колко весели сж българскитѣ седѣнки. — Тѣй, щомъ седѣнкитѣ сж весели, какви чувства вълнуватъ писателя? — Радостни, весели.

— Да прегледаме четивото! . . .

Какъ трѣбва да се прочетатъ първата, втората и третата картини? — Весело, радостно. — Да прегледаме четвъртата картина! . . . Нея можемъ да раздѣлимъ на две — споредъ чувствата, които съдържа. Всички изречения, съ които се описва — какъ Герго засвирва една овчарска пѣсенъ и какъ тя действа на слушателитѣ, ще се прочетатъ тихо и леко съ тонъ на унасяне. — Да прочетемъ така това мѣсто отъ четивото! . . . Втората частъ отъ четвъртата картина, дали ще иска промѣна на тона? — Да, тя ще се прочете съ тонъ на очудване, на удивление. — Да прочетемъ тѣй и тази частъ отъ четивото! . . .

— Най-сетне, на пето мѣсто знаемъ, че за изр. четене е необходимо звучно (мелодично) да четемъ. Твоя гласъ, Аиче, толкова ли е звученъ като моя, напимѣръ? — Не, моя гласъ е по-красивъ. — Тѣй, но както при пѣненето и тукъ — при четенето — всѣки може да обработва гласа си, за да стане по-гладъкъ, по-приятенъ, по-звученъ. Внимавайте, сега азъ ще прочета четивото хубаво, като спазвамъ всички нѣща, необходими при изразното четене . . .

— Прегледайте въ четивото, има ли хубави изрази! . . . Да ги прочетемъ! — „Момичетата като весели птички.“ — Кое е хубавото на този изразъ? — Прави се сравнение между момичетата и птичкитѣ. — Прочетете другъ хубавъ изразъ!

*) Ученицитѣ подчертаватъ думитѣ, на които пада логичното ударение, съ тънки чертици.

**) Често главната мисълъ трѣбва да се има предъ видъ и при поставяне на логичнитѣ ударения.

— „Мария скокна, като сърна отъ мѣстото си и отиде да ги посрещне“ . . . Това, какво е? — Сжщо — сравнение. — Има още единъ хубавъ изразъ! — Прочетете го! — „Високиятъ пламъкъ освѣтява цѣлиятъ дворъ, а снѣгътъ ярко отражава лжчитъ му; клонетъ на дърветата каточе сж нанизани съ бисери!... — Да прегледаме сега всичко, което сме записали въ тевтерчетата!

19. Седѣнка. *)

I. Картини:

1. ~~~~~
2. ~~~~~
3. ~~~~~
4. ~~~~~

II. Непознати думи:

- ~~~~~
- ~~~~~
-
-
-

III. Главна мисълъ: ~~~~~

IV. Изразително (хубаво) четене:

1. Бавно да четемъ и да вдишваме достатъчно въздухъ.
2. На препинателнитъ знаци да се спираме и да ги изпълняваме съ гласъ.
3. Въ всѣко изречение да подчертаемъ съ гласа си важната дума (лог. ударение).
4. Съ подходящъ тонъ да изразимъ различнитъ чувства въ четивото.
5. Звучно (мелодично) да четемъ.

V. Хубави изрази: 1. ~~~~~ 2. ~~~~~

3. ~~~~~

— По този планъ ще се водите при упражнението въ изр. чет. на четивото въ кжци. Хубавитъ изрази запомнете, за да си послужите съ тѣхъ при съчиненията!

Ив. Георгиевъ — гр. Ески-Джумая

ДВА УРОКА ВЪ СЛѢТИ ОТДѢЛЕНИЯ.

Четене въ I и II отдѣления.

Училище въ нѣго и неудобно здание, но какво да се прави? — Нѣма друго, та ще неволимъ и въ това . . .

— Какъ върви четенето въ I и II отдѣления, госпожице?

— Ще видите. Тоя часъ имамъ четене . . . Ще ви кажа само това, че съмъ много отрупана съ работа. Станахъ вече „букварджийка“. Само че моятъ букваръ не е одобренъ отъ министерството. Искате ли да го видите?

*) Четивото е отъ В. Кънчевъ, христоматия — Д. Мирчевъ

— Съ удоволствие бихъ прегледалъ работата на една добра учителка. . .

И госпожицата — весела, шеговита и пъргава мома — се затече въ учебната стая и донесе купъ тетрадки на първачетата.

Разтварямъ първа тетрадка. Преглеждамъ втора . . . трета . . . Съ слабитъ си сили ученицитъ съставили букварчета, грижливо написани и самостоятелно илюстрирали. При всѣки текстъ и съответната картина, но картина детска . . . Ето — чета печатния текстъ :

„Т“

„Ташко взе вода и сапунъ. Отиде при омивалника. Намокри сапунчето. Остави го. Кака му го сгълча. Ташко намокри само очи. Изтри ги съ кърпа. Кака му взе вода и го оми. Заведе го у лелини си.“

Тукъ е илюстриранъ момента, когато Ташко носи кана съ вода и сапунъ. Подъ картината следния ръкописенъ текстъ.

„Т. Т.“

„Тошко е нечисто дете. Тотка го мие винаги. Тотка е чисто момиче.“

Подъ това следва :

„Ѣ“

Зима е. Голѣмъ студъ сви. Почна да вали. Снѣгъ покри всичко. Птичкитъ се скриха. Врабчето се гуши подъ стрѣхата. Гладно е. Децата му прѣскаатъ трошички.“

„Ѣ“

„Врабчето прави гнѣздо подъ стрѣхата. Тамъ се пази отъ вѣтъръ и снѣгъ“.

Тукъ личи рисунката: стрѣха и на нея „врабче“.

— Не мога да се водя по букваря, но не го изхвърлямъ. Нагодявамъ текстоветъ споредъ четивата отъ читанката за II отдѣление. Така, за текстоветъ при буквата „Т“ съмъ си послужила съ четивото „Ташко“, за текстовете при „Ѣ“ съ „Писмо на врабчето“ и т. н. Азъ съмъ проучила всѣко четиво за II отдѣление и съобразно това съмъ съставила букварче, като гледамъ да мина 5 — 6 букви въ I отдѣление, макаръ не въ този редъ, въ който сж дадени въ букваря. Напримѣръ, въ букваря имамъ: п, д, ч, х, т, Ѣ — следва по рода б. Азъ съмъ ги вземала въ другъ редъ. Сега, съ буквата „б“ ще привърша групата. Водя упражненията по „моя“ букваръ“. Следъ буквата „б“ ще се върна въ букваря и ще направя преговоръ. Тамъ ще представя на ученицитъ по-красиви картини, по-красиви букви, по-другъ текстъ. Така ще ги въведа въ естетическото, което ще проблесне по-ясно, като се сравни работата на ученицитъ съ тази на художника. Нали така ми казахте?

— Това добре. Интересувамъ се отъ начина на преподаването.

— И тукъ азъ се водя по вашитѣ указания, само че подробноститѣ наслагамъ споредъ времето и обстоятелствата. Ето, напиримѣръ, нѣмамъ четало. Нѣма мѣсто въ тая тѣснотия за поставянето му. Поржчала съмъ го. Може би е изкарано, но кжде ще го поставя — не зная. Ако имамъ четало, работата ми ще се улесни, защото ученицитѣ сами ще работятъ текстоветѣ, а сега съмъ принудена да имъ ги давамъ наготово — написани на мукава иля рисувателна хартия, а тѣ само да копиратъ и да четатъ.

Сега ще видите, какъ ще открия буквата „б“.

Влизаме въ часть.

— Деца — обърна се учителката къмъ II отдѣление — бѣхъ ви казала да прочетете у дома си четивото „Горнякътъ и долнякътъ“ Да видя, кой може да го чете хубаво!.. Разкажи го!

Изясниха се думитѣ „горнякътъ“ и „долнякътъ“ и се даде цель: да се прочете четивото още веднѣжъ и да се видятъ непознатитѣ думи. Почна се тихата работа на II отдѣление. Ученикъ отъ I отдѣление разказа чутото.

— Тази приказчица е написана на тази книга.

Учителката разтвори рисувателния листъ, на който бѣ написанъ съ печатни букви следния текстъ:

„б“.

„Завалѣ снѣгъ. Побѣли полето. Духна студенъ вѣтъръ. Посребри рѣкитѣ. После духна топълъ вѣтъръ. Стопи ледоветѣ“.

Ученицитѣ прочетоха първото изречение и го изясниха. Но при второто изреченае тѣ спрѣха до буквата „б“ въ думата „побѣли“. Тукъ се изясни непознатото, показва се буквата отдѣлно, намѣри се и въ другитѣ думи и ученицитѣ продължиха да четатъ и да изясняватъ.

Следъ привършване работата учителката ги накара да нанесатъ текста въ тетрадитѣ си и да нарисуватъ „посребренитѣ рѣки“, а следъ това се обърна къмъ II отдѣление, за да продължи работата си: да се разкрие напълно съдържанието на четивото, да се долови напълно смисъла му и пр...

Ученицитѣ отъ I отдѣление написаха думитѣ и знацитѣ вѣрно и правилно. Разстоянието между буквитѣ въ думитѣ, както и между отдѣлнитѣ думи, е спазено, и писмото изглежда красиво. Размѣритѣ на буквитѣ спазени.

— Умишлено раздѣлямъ работата си на две, като вземамъ печатната буква въ единъ часъ, а ржкописната — въ другъ, прибърза да се оправдае учителката. Времето е кжсо. До края на часа ученицитѣ могатъ да напишатъ печатния или ржкописенъ текстъ и да ги илюстриратъ. Чрезъ написание на печатния текстъ ученицитѣ по-лесно овладяватъ краснописа

и свикватъ да пишатъ по права линия. „Букварчета“ имъ сж добро доказателство за това.

— А главната буква ?

— Понеже тя се отличава отъ малката печатна, опредѣлила съмъ другъ часъ, другъ текстъ, пакъ въ връзка съ четиво за II отдѣление. Имамъ и други съображения, за да я оставя за следващия часъ, именно: и малката и голѣмата печатни букви иматъ свои образи. Въ съзнанието на ученицитѣ трѣбва да се образуватъ образитѣ на дветѣ печатни букви. Това става трудно. Отъ друга страна, печатната главна буква, както и ржкописната, има свое мѣсто, свой краснописъ. Тѣ трѣбва да се овладѣятъ! Ако бѣхъ дала и дветѣ букви едновременно, независимо отъ страха да объркатъ писането имъ, би се изпаднало въ грѣшка при писането имъ въ думитѣ и въ началото на изречението. Възможността да се пише главната буква въ срѣдата на думата и малката — въ началото на изречението или на собственитѣ имена — не е изключена. За главната буква има правила, които ученицитѣ трѣбва да знаятъ. А тѣ ще ги научатъ, когато предамъ главното „Б“ въ другъ часъ.

— Винаги ли постѣпвате така ?

— Не. Когато малката и главната букви сж подобни, вземамъ ги едновременно, какъвто е случая съ буквата „Т“.

— Съображенията ви ?

— Ученицитѣ знаятъ вече, кжде се пише главната буква.

— При буквата „б“ имате сжщото положение.

— Ако Б не бѣше различно отъ б, щѣхъ да ги взема заедно. Това вече изтъкнахъ.

— По-сетне какво ще работите ?

— Въ часа по писане ще открия ржкописнитѣ б и Б пакъ въ текстъ. А следъ това ще взема букваря за упражнение на изученитѣ букви отъ групата, която привършвамъ.

Както виждате, стремя се да свържа обучението по четене въ I и II слѣти отдѣления. А гдето е възможно, мога да взема четивата *паралелно*. Последното е рѣдка работа .. Така вече работя нѣколко месеца и виждамъ, че работата е трудна, но пкъ резултатна. За сега нѣмамъ слаби ученици по четене. Първацитѣ четатъ думитѣ изцѣло, а не както миналата година буквосьбирателно. Давамъ имъ цели картини. А това концентрира мисълта имъ около едно нѣщо, около единъ въпросъ. Тази година е пробна. Ще видя грѣшкитѣ си, ще ги коригирамъ и за следната година ще излѣза съ по-опредѣлена работа и съ още по-добри резултати. Съжалявамъ, че не ви послушахъ по-рано, за да ми е лесно сега. По тоя начинъ ученицитѣ не стоятъ въ бездействие. Винаги работятъ и въ повечето случаи сами търсятъ и сами намиратъ.

2. Писане въ III и IV отдѣления.

Стенитѣ на учебната стая сж украсени съ календари и таблици. Личатъ:

1) Календаръ за атмосфернитѣ промѣни и около него, изразенъ въ картини и произведения на рѣчния трудъ предадениятъ по другитѣ учебни предмети материалъ. Вижда се концентрацията, усвоеното и изживѣното.

2) Таблица за хигиената на ученицитѣ, водена отъ последнитѣ. Ученическиятъ самоконтролъ напълно изпълзуванъ.

3) Укачена до вратата таблица за наблюдения на температурнитѣ промѣни въ учебната стая и вънъ отъ училището....

— Имате трудолюбиви ученици, господинъ Г. . . .

— Мога да се похваля съ ученицитѣ си. . . . Вижде календара — нито единъ ученикъ съ знакъ на нечистотата! . . . Пъкъ и уроцитѣ учатъ добре! Искате ли да видите, какъ четатъ, какъ пишатъ и какъ усвояватъ правописа? — Добри сж ученицитѣ ми — тѣ поправятъ грѣшкитѣ ми! Вѣрвамъ, че и въ тази статия — учителътъ обърна черната дѣска — съмъ сгрѣшилъ, но съмъ увѣренъ, че тѣхнитѣ игриви очички ще доловятъ грѣшкитѣ и ще ги поправимъ. . . .

Веднага нѣколко рѣчички се стрелнаха въ въздуха и заиграха прѣстенцата имъ.

Стана ученичка, чете и се подсмива:

„Аспаруховитѣ българи.

Българи, които Аспарухъ превелъ отсамъ Дунава, не били славяни, а нѣкакво племе отъ турски произходъ. Мжже се занимавали съ война и грабежи, Жени се носѣли, като днешнитѣ туркини. Деца се занимавали съ хвърляне стрели. Боляри управлявали, а прости хора работѣли, воювали и пазѣли“.

— Защо се подсмиватъ? . . . Сигуръ съмъ допусналъ нѣкъде грѣшки!

Негърпеливи деца! . . . Всѣко иска да каже. . . Всѣко бърза да посочи грѣшката.

— Ние не казваме „българи“, а българитѣ“. Вие все така, нарочно, правите грѣшки, за да ни изпитвате, ала ние не се лъжемъ! . . .

— Че кжде е грѣшката?

— Пропуснали сте да пишете „тѣ“.

— Поправете я!

Излѣзе ученикъ и написа „тѣ“, заловено за последната буква отъ думата „българи“.

— Защо поставихте частичката „тѣ“?

— Защото тѣй се чува въ говора. . . Изречението е по-красиво така.

— Значи за благозвучие... Запомнете думата „благозвучие“, и учителят я обясни.

— Защото се говори за българитѣ, за които сме учили, които познаваме . . .

— Значи, частичката „тѣ“ *показва познати нѣща*. . . Азъ записвамъ тая дума съ прибавената отъ васъ частичка на другата черна дъска . . . Това ще ни трѣбва по-после . . .

Поправиха се и другитѣ думи, които записаха отъ учителя на определеното мѣсто.

— Да видимъ, каква служба изпълняватъ тия думи въ изреченията! Прочетете първото изречение и намѣрете главнитѣ му части!

Ученицитѣ прочетоха изреченията и установиха, че „българитѣ“, „мжжетѣ“ и пр. служатъ за подлози, а „не били“, „дошли“ и пр. за сказуми (прилози), че частичката „тѣ“ се прибавя въ края на подлозитѣ за благозвучие и изясняване на познати нѣща.

Ученицитѣ отъ IV отдѣление нарекоха сказуемитѣ „глаголи“. Учителътъ написа и тѣхъ на отдѣлно мѣсто съ заележката: „ще видимъ глаголи ли сж“.

Почна се преписването. Ученици прочетоха първото изречение, ала повишениятъ тонъ предъ запетаята въ изречениата не се изпълняваше ясно. Учителътъ посочи, какъ се чете, накара ученицитѣ да го изговорятъ съ свойственитѣ на такова изречение извивки на гласа и се написа, следъ като се заличи . . .

Преписътъ се свърши. . . Предстоеше обобщаване — да се изтъкне члена на подлозитѣ въ множествено число — за III отдѣление и даване понятието „причастие“ въ IV. И тукъ работата бѣ лека и увлѣкателна.

Учителътъ поде работата така :

— Нарочно написахъ подлозитѣ въ изречението безъ „тѣ“, за да видите, колко неблагозвучно и неясно е безъ нея. Вие видѣхте това. Сега ще ми кажете нѣколко изречения, въ които подлогътъ е въ множествено число и ще запишемъ подлозитѣ на черната дъска. . . Казано — сторено. Отъ тукъ се изясни, че подлозитѣ въ множествено число отъ мжжки и женски родъ добиватъ частичката „тѣ“. Тя се нарича *членъ за множествено число* и се пише съ „ѣ“. Членътъ за срѣденъ родъ, множествено число е „та“.

За тиха работа на III отдѣление следъ това се зададе да напишатъ изречения съ подлози въ множествено число съ членъ.

Учителътъ запита IV отд. за първия „глаголъ“ въ първото изречение. Той запита за времето на извършената работа. Накарахъ ученикъ да каже, какъ би се изразилъ, ако той бѣ на Аспаруховото мѣсто (преведохъ), какъ би казалъ мжжъ (преведохъ), жена (преведохъ) и заключи, че родътъ

не указва влияние върху промѣната на глагола въ минало време, но че думата „превель“ се мѣни по родъ (превель, превела, превело), че както глаголътъ, така и тая дума се мѣни по число (преведохме, преведохте, превели), но по лице, не се мѣни, че тая дума е произлѣзла отъ глагола и се нарича „причастие“. Изиска и следващитѣ причастия. Накара ученицитѣ да кажатъ други такива.

За забелязване е, че при писането ученицитѣ не допускаха много грѣшки и че учителътъ прибѣрза да ги поправи още съ написването на изречението. Така той прегледа написаното и, като се спрѣ, пита: „Какъ бѣ писана думата „нѣ-какво“? — Единъ отъ васъ я е написалъ съ „я“. Прегледайте и поправете! Ако ученикътъ не съзираше грѣшката си, той отиваше при него и го укоряваше за невниманието му. Въ повечето случаи ученицитѣ не допускаха намѣсата на учителя. Като преглеждаше всѣки своята работа, бѣрзаше да надзърне надъ работата на другаря си и му посочваше грѣшката, за да я поправи.

Урокътъ се свърши.

Почваме беседа. Питамъ: — Каква цель, господинъ Г., преследвахте съ преписа въ III отдѣление?

— За III отдѣление вие видѣхте — да запозная ученицитѣ съ правописа на члена за множествено число на подложитѣ. Цельта е постигната.

— А за IV отдѣление нѣмаше правописна особность.

— Да, нѣмаше. Сега давамъ понятие за „причастието“. Следъ това ще се спра на правописа му. Имаме причастия, които се пишатъ съ „ъ“, съ „ѣ“, съ „а“. Примѣри: „дошълъ“, „видѣлъ“, „писалъ“. Щомъ ученикътъ е запознатъ съ причастието въобще, ще взема статийка за преписъ, ще я обработя и ще изтъкна, какъ — въ думата „дошълъ“, напримѣръ — при измѣнение на родовѣтъ, — „ъ“ чезне . . . Говоримъ „дошла“, „дошло“, а при „писалъ“ — „а“ остава — „писала“, „писало“ и пр. Значи азъ вървя последователно къмъ крайната цель.

— Добре. Но вашата работа въ III отдѣление е непълна. Не само подложитѣ иматъ и приематъ члена „тѣ“ въ множествено число. Сжия членъ вземамъ и допълненията. Напримѣръ, въ изречението: „Азъ запалихъ лампитѣ“ имаме съществително име въ множествено число съ членъ.

— И това имамъ предъ видъ. Но азъ не мога да претоварвамъ ученицитѣ си. Азъ вземамъ сега само единъ случаи. Следующия пжтъ ще взема и този случаи. По нататъкъ ще взема, какъ членътъ се мѣсти отъ подлога на опредѣлението, а по-после отъ съществителното име на пояснението му. Токива изречения сж: „Сивитѣ волове наведоха вратове, подвиха опашки и потеглиха колата“ и „Каруцарътъ шибаше мършавитѣ кранти, но тѣ едва крачеха изъ лепкавата калъ“.

Трѣбва да вървя бавно и системно, ако искамъ да имамъ успѣхъ. Така съмъ вървѣлъ до сега и мога да кажа, че имамъ добри резултати.

— Ами грѣшките?

— Моите ученици не правятъ много грѣшки. Когато имамъ обща работа, каквато е тази при преписа, азъ гледамъ да ги поправамъ набързо, за да не давамъ възможност на никого да мисли, че работата му не се контролира и да го оставямъ съ мисълта, че тази или друга дума се пише така, както я е написалъ ученикътъ. Следъ написването на всѣко изречение, азъ се спирамъ на погрѣшно написаните думи, накарвамъ учениците да ги намѣрятъ и поправятъ. Въ рѣдки случаи правя поправката следъ привършването на статийката. Ако забележа, че учениците ми грѣшатъ на заучени вече думи, азъ ги накарвамъ да ги напишатъ по нѣколко пѣти, като подирятъ и производните имъ. После, азъ си служа съ тетрадки—речници, които учениците сами приготвятъ, споредъ заучените въ часа по преписъ думи и, когато се съмняватъ за правописа на нѣкоя дума, обръщатъ и се справятъ . . .

Лаленце.

Хоро

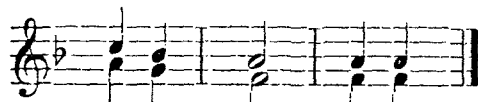
Ат. Тодоровъ

1. Ла - лен - це се, ла-лен- це се

лю - лѣ-е на зе - ле - на, на зе -

ле - на ли - ва - да.

2. То не било, то не било лаленце,
Най е било, най е било детенце.
3. Очитѣ му, очитѣ му звездици,
А лицето, а лицето тръндафилъ.

4. Както кротко, както кротко играло,
Тъй си кротко, тъй си кротко заспало.
5. Стани, стани, хубавичко детенце,
Да погледашъ, да погледашъ лазарки.
6. Да погледашъ, да погледашъ лазарки,
Какъ играятъ, какъ играятъ и пѣятъ.

Пѣсень на земледѣльца*)

Умѣрено

Ат. Тодоровъ

1. Де, тег- ле- те, Сив-чо, Крѣвчо, из- о-

ре- те тазъ браз- да, в'не-я а-зи ще по-

ло-жа мойта бж-де-ща звез- да мойта

бж-де-ща звез- да, в'не-я а-зи ще по-

ло-жа мойта бж-де-ща звез- да.

*) Тази пѣсень може да се пѣе и само на два гласа.

2. Тя ще грѣйне изподъ земя, 4. Де, теглете, Сивѣ, Кривчо,
Ще проникне лжчъ златистъ, Да посѣемъ тукъ злато;
Па ще дигне на високо То намъ сетне ще достави
Пъленъ класъ и хубавѣлистъ. Радостъ, щастие свято.

3. Пъленъ той съ златно зрънце, 5. Съ туй злато ще азъ да сторя
Този класъ е нашия потъ, Бѣдня чиститъ въ свѣта
Той е наше ясно слънце, И съ презрѣн'е ще събора
Наша сила—нашъ животъ. Зло, безчестие въ сметъта.

6. Съ него ази ще дохраня
Челядь мила и цѣлъ народъ.
Де, теглете: азъ не жалья
Наши честенъ, кървавъ потъ.

Хр. Д. Максимовъ

Цвѣтъ и младостъ *)

Умзрено

Ат. Тодоровъ

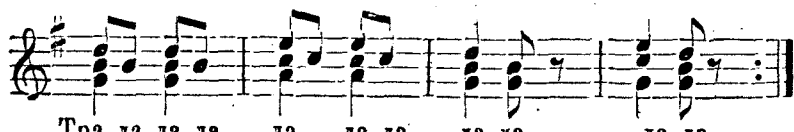
1. Вѣтрещъ вѣ-е, слън-це грѣ е, Нѣ-ма ве-че

мразъ, нѣ-ма ве-че мразъ. Студъ за-ми-на, ледъ за-

ги-на Пролѣтъ е по насъ, пролѣтъ е по насъ

Тра ла ла ла ла ла ла ла ла

*) На тази пѣсень припѣвътъ може да се изпусне

Тра ла ла ла ла ла ла ла ла Тра ла ла ла

ла ла ла ла ла ла.

2. Чуй какъ свиря по баири 4 На простора припкаты хора
Пастирче въ лѣсѣтъ! Тамъ на въздухъ чистъ,
По ливади билки млади Да потичатъ, да подишатъ
Агънца пасатъ. Сладкия мирисъ.
3. Минзухари куй другари 5. И природа, и народа
Търсятъ тамъ по рѣтъ; Весель има гледъ;
Теменужки мили дружки Цвѣтъ и младость, трудъ и ра-
Весело бератъ. достъ
Блика вечъ навредъ.

Две пролѣти.

Ант. Тодоровъ

1. Пѣй и хвъркай и ли- ку-вай О, мла-
Пролѣтъ та си от-праз- ну-вай, Про-лѣтъ-

дежъ кри- ла- та: 2. Правъ е тво- я
та си зла- та. Надъ гла- ва ти

друмъ ши- ро-ки, Съсѣ цвѣ- тя на- сѣтъ е
сводъ ви- со-ки, Тихъ е и за- смѣтъ е.

3. И живота ти се лѣе 4. Радвай се, цвѣтя събирай:
 Въ брѣгове зелени, Младостта е красна,
 Въвъ душа ти радость пѣе, Сили за подиръ набирай
 Споменъ тамъ не стене. Въ пролѣтътъ си ясна.

Пв. Вазовъ.

Български езикъ

Бавно

Ат Тодоровъ

1. С'какъвъ е зикъ о, птичко ле - ка

ти пѣешъ пѣс-ни си в'из-бликъ? С'крил-ца ти

трепна и от- вър- на — „на бащинъ—българ-

ски е - зикъ“.

2. А ти, поточенце пѣнливо,
 Съ вълшебно хубавъ, гиздавъ ликъ,
 Кажы ми, какъ приказвашъ, пѣешъ?
 — На бащинъ — български езикъ!
3. А вий, цвѣтя градински, полски,
 Що шепнете си всѣки мигъ,
 Какъ се разбирате, кажете?
 — На бащинъ — български езикъ!

4. А вие, бури страховити,
 Какъв е ваший вой и вѣкъ.
 Какъ пѣйте пѣсни си вѣковни?
 — На бащинъ — български езикъ!

КНИГОПИСЪ.

1. **Българска историческа библиотека.** Редактори : проф. д-ръ В. Н. Златарски, проф. д-ръ П. Никовъ. Уредникъ — стопанинъ Страшимиръ Славчевъ. Булевардъ „Евлогий Георгиевъ“, 37. София, Година трета (1930). Томъ първи съдържа :

Ханъ Крумъ, отъ проф. В. Н. Златарски; Мадара и Мадарскиятъ конникъ, отъ д-ръ Кр. Миятевъ; Старобългарската живопись презъ XIII и XIV вѣкъ, отъ проф. Богд. Филловъ; Сждбата на северозападнитъ български земи презъ сръднитъ вѣкове, отъ проф. П. Никовъ; Йозефъ Дабровски и неговото възраждане, отъ проф. Бор. Йоцовъ; Житие на Св. Параскева, отъ патриархъ Евтимий, уводъ и преводъ отъ д-ръ В. Сл. Киселковъ; илюстрации къмъ статиитъ: „Мадара и Мадарскиятъ конникъ“ презъ XIII и XIV вѣкъ „Старобългарската живопись“.

2. **Българска книга.** Двумесечно списание. Редакторъ Т. Боровъ. Издатель Т. Ф. Читевъ, София. Година първа (1930). Книга първа. Годишенъ абонаментъ 120 лева.

3. **В. Гр. Спространовъ — Днешна Унгария.** № 6 и 7 отъ „Илюстрирана библиотека географско четиво“. София. ул. Оборище, № 78. Цена 10 лева.

4. **Кирилъ Г. Поповъ — Дидактическо творчество.** Художествено и хуманно обучение и възпитание. Т.-Пазарджикъ. 1930 г. Цена 20 лева.

5. **Йорданъ Йовковъ — Албена.** Драма въ три действия. Издание на „Хемусъ“ — София. Цена 50 лв.

6. **Съчинения на Т. Г. Влайковъ.** Томъ V., частъ I. *Следи отъ кръстия ходъ на племѣто ни.* Статии и бележки върху нашия националенъ въпросъ. Книгоиздателство „Хемусъ“ — София. Цена 35 лв.

7. **Музикални бисери.** Списание за училищни и домашни пѣсни. Година първа, книжка 2 съ пѣсни отъ Мен-

делсонъ, Н. Атанасовъ, В. Бобчевски, П. Стайновъ Ц. Цанковъ и др. Абонаментъ 80 лв. Книгоиздателство „Хемусъ“ — София, ул. Солунъ, 55.

8. **Българско училище.** Год. II, кн. V Год. абонаментъ 100 лв. София, ул. Доспаты, № 42, I етажъ.

9. **Свободно възпитание.** Год. VIII, кн. 5 — 6. Годишенъ абонаментъ 100 лв. София, ул. Бачо Киро, № 15.

10. **Нашето дете.** Год. III, кн. 2. Годишенъ абонаментъ 50 лева. София, ул. Витошка, 59.

11. **Ученическа мисъл.** Литературно — педагогическо списание на Ломското педагогическо и образцово училище. Год. I, кн. I Единъ брой 5 лв.

12. **Bulletin du Bureau International d'Éducation.** № 14. Janvier 1930, IV-e Année — № 1. Genève, 44, Rue des Maraichers.

ОТКРИВА СЕ ПОДПИСКА

за записване абонати

Педагогическа практика,

година X. (1930 — 1931).

Презъ десетата годишнина, както и презъ изтеклитъ деветъ години „Педагогическа практика“ ще дава статии върху приложбата на съвременитъ педагогически искания въ основното училище и ще поднася отборъ материали, съ които ще може да се подпомага учителъовото творчество. Ще се застъпватъ отдѣлитъ: 1. Отъ теорията за практиката, 2. Изъ практиката за практиката, 3. Изъ училището и живота у насъ и въ чужбина, 4. Книгописъ и рецензии.

Десетата годишнина на „Педагогическа практика“ ще започне отъ 1 октомврий 1930 год. и ще завърши на 1 юний 1931 год. Ще бждатъ дадени 8 книги въ обемъ по 3 — 4 печатни коли — най-малко 25 печатни коли годишно.

Годишенъ абонаментъ:

- а) за България 100 лева
- б) за Чужбина 120 лева

Абонирането става чрезъ книжари, настоятели или направо въ редакцията на списанието. Настоятелъ може да бжде всъки учителъ, който запише най-малко петъ абоната. На настоятелите и книжаритъ се прави 20 на сто отстъпъ.

Абонаментътъ се предплаща.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ръкописи — се изпраща на адресъ: Антонъ Борлаковъ, ул. Кръстю Мирски, 14, гр. Варна.

„Педагогическа практика“ е одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение за училищнитъ библиотеки съ окръжно № 9925 отъ 11 априль 1921 годнна.